

**Dissertatio medica inauguralis de febris intermittentibus epidemicis /
[Martin LaDey].**

Contributors

LaDey, Martin.
Meibom, Heinrich, 1638-1700.
Universität Helmstedt.

Publication/Creation

Helmstedt : H.D. Müller, 1678.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/pun5d38y>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

**wellcome
collection**

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

DISPUTATIO MEDICA INAUGURALIS 13

DE

FEBRIBUS IN- TERMITTENTIBUS

EPIDEMICIS

Q V A M

DEO FAVENTE

CONSENSU ET AUCTORITATE AMPLISSIMI
MEDICORUM IN INCLYTA ACADEMIA
JULIA ORDINIS

PRÆSIDE

VIRO CLARISSIMO ATQUE EXPERIENTISSIMO
DN. HENRICO MEIBOMIO
MED. DOCTORE AC PROFESS. PUBL.
ORD. FACULTATIS MEDICÆ HODIE
DECANO SPECTABILI, NECNON
ARCHIATRO GUELPHICO
DN. PRÆCEPTORE, PROMOTORE AC HOSPITE
SVO ÆTATEM VENERANDO
PRO LICENTIA

SUMMOS IN ARTE MEDICA HONORES ATQUE
PRIVILEGIA DOCTORALIA RITE
CONSEQUENDI

PUBLICÆ ET SOLEMNI DISQUISITIONI SUBIICIT
IN MAGNO JULEO

MARTINUS LADEY SCHÖNINGENSIS.

HORIS ANTE ET POMERIDIANIS

AD DIEM XIX. DECEMBRIS

•• (O) ••

HELMESTADII,

Typis HENRICI DAVIDIS MÜLLERI Acad. Typ.

ANNO MDCC LXXIIX.

DE
TERMITTENTIBUS
DIO LAVENTE
D. HENRICO MELLORIO
D. P. ACCEPTO
D. MARTINUS
D. MARTINUS

THESIS I.

Uamvis extempstatum anni anomaliâ, cum sua cuique temperies non est, varios morbos induci, qui plures homines simul invadant, dudum rectè observaverit, & non uno in loco notaverit *Hippocrates*, eumque secuti omnium ætatum & nationum Medici unanimi consensu id doceant, suffragante quotidianâ experientiâ. Tamen negari non potest, generari interdum peculiare quid in aëre, quod communicatum corporibus nostris certos morbos inducat, quod cum quavis anni tempestate consistere, & debitâ copiâ generatum effectus suos apud plures edere, & morbos, quos idcirco etiam Epidemios vocant, producere possit.

II. *Μιάσματα*, Seminia, & à nonnullis Fermenta vocantur, ratione denominationis satis manifesta. Qui fermenta vocant, eò potissimum respiciunt, quod pleraque intra corpus recepta, instar fermenti in id agant, sanguinemque & humores agitando morbos inducant. Quin sicut fermenta in parva quantitate magnas pervadere massas, & agitare ingentem liquorum copiam possunt: ita hæc aërea inquinamenta usque adeò parva sunt, ut nec sensibus comprehendi possint, sed occulto & cæco modo nobis communicata per effectus notabiles demum se prodant.

III. In peste & pestilentialibus febribus, aliisque malignis morbis, Anginâ, Peripneumoniâ, Pleuritide, Dysenteriâ (quarum Epidemiarum cum magnâ malignitate historiæ passim extant) ita se rem habere, nemo temerè negat: sunt verò multi alii benigni morbi, qui non minus ac priores aëris vitio plures invadunt, & Epidemici fiunt; De Variolis, quæ non semper malignitatem conjunctam habent, sed sæpè benignæ admodum sunt, res est notissima, quod Epidemicè grassentur: imò ante triennium scabiem in hac urbe & viciniâ Epidemiam fuisse, adultiori ætati non minus, quam puerili familiarem, notavit Cl. *Dn. Praeses*. De Ophthalmiis, Diarrhæis, Catharris, Tussi, popularibus quidem, sed in paucissimis lethalibus, ex *Valleriolarâ, P. Salio, Wicro*, aliisque, nunc non dicam, cum factis adhuc in recenti memoriâ sit, qualem Epidemiam tussim ante quadriennium in Autumno experta fuerit tota ferè Germaniâ, de quâ tamen dicere licebat, quod de populari tussi anni 80. superioris seculi scribit *P. Forestus l. VI. obs. III.* quamvis integræ familiæ hoc morbo corriperentur, tamen vix millesimum inde mortuum.

IV. Ita verò intermittentes quoque Febres non infrequenter Epidemicè grassantur, & plures simul in eadem in primis domo, invadunt, citra tamen periculum, nisi aliunde corpus jam tum vel ætate vel alio morbo fractum occasionem morti det. Scio quidem, malignas intermittentes etiam à Medicis memorari, & nuper à doctissimo *Moræo* magno numero illarum historias peculiari libro propositas, quæ periculo non carent: non loquor autem nunc de iis, sed de benignis inter-

intermittentibus, quæ certis typis, manifestâ & evidenti ἀπυρεξία, nos affligunt, quotidianæ, tertianæ & c. dictæ.

V. Non est necesse, ut alienis exemplis ostendam, Epidemias fuisse Intermittentes febres, cum hoc ipso anno à Februario ferè mense ad hunc usque diem non hîc tantum & in viciniâ, sed in locis remotioribus quoque, & passim per Germaniam id fuerit observatum: id quod mihi occasionem dedit, ut non tantum diligentius, tot ante oculos interque manus exemplis extantibus, eas observarim, sed dein porrò de illarum naturâ & curandi ratione aliquid meditatus, nunc loco inauguralis dissertationis proponere decreverim: non omnia proinde huc adducturus, quæ de Febribus intermittibus dici possunt, sed quæ illis Epidemiis magis sunt peculiariora.

VI. Fortassis autem statim inter initia non immeritò quis quærat, an Intermittentes febres contagiosæ quoque sint, ut inde quoque ad tam multos eodem tempore extendantur? Communiter quidem id de febribus Intermittibus à Medicis non docetur, nec, ut in aliis morbis contagiosis fieri solet, vitantur, qui his correpti sunt, nec experientia prima fronte hanc rem manifestam ita reddit: Sequor tamen hîc *Cl. Dn. Præsidis* sententiam & rationi congruam & experientiâ stabilitam. Monet ille, distinguendum esse inter Febres intermittentes Epidemias & non Epidemias. In his observatum contagium non esse, in illis revera adesse, quamvis non semper æque manifestò se prodat, nec adeò promptè inficiant hæc febres, quam pestilentes faciunt: ceu inter illos morbos, qui contagiosi appellantur,

A 3

magnum

magnum in facilitate & celeritate infectionis discrimen est, ceu egregiè ostendit doctissimus *Fracastorius* in aureis *de morbis contagiosis* libris.

VII. Scilicet in malignis quoque petechialibus Febribus, quando Epidemicè non grassantur, sed vel hunc vel illum cum gravissimis symptomatibus, etiam ipsâ morte subsequente, affligunt, contagium non observatur. Et gravissimæ lethalesque dysenterix non temerè à quoquam contagiosæ observatæ fuerunt, nisi Epidemiæ fuerint, ceu hoc anno vidimus. Eodem modo cum Febribus Intermittentibus se res habet, in quibus popolare esse & contagiosum esse, simul adest & abest. Id quod rectè etiam observavit magnæ experientix & doctrinæ Vir *P. Neucrantzius*, ideoque in suo *de purpura libro c. V. p. 54.* ita scribit: *Nec enim tertiana, quartana, continue febres contagio ad alios transplantantur, quod seminaria ita elaborata illis desint, nisi fortè Epidemiæ sint; tunc enim propriam contagii essentiam jam conjunctam gerunt.*

VIII. Considerantes verò diligenter modum, quo invadunt Intermittentes Epidemiæ, non potest non experientia docere, illos, qui in eadem domo, eodem contubernio, eodem sæpe lecto utuntur, frequentissimè infici, ad unum penè omnes. *Cl. Dn. Praeses* testatus mihi est, se contagium illud intertitanis Epidemiis non tantum hoc anno clarè observasse, sed multò etiam manifestius anno 66to, quando hæc febres cum alibi tum in primis *Wolfenbütteli* (ubi tum medicinam faciebat *Cl. Dn. Praeses*) plus quam dimidiam partem hominum affligerunt, ubi contigit, ut omnibus in unâ aliquâ domo, numerosâ admodum familiâ, decumbentibus, statim corriperentur, si qui ad ministrandum
circa

circâ lectum inprimis, noviter accessissent, cum tamen nulla adessent malignitatis indicia, nullus etiam moreretur. Celeberrimus *Sennertus* l. 2. de Febr. c. 20. meminit Quartanarum, quæ toti Germaniæ, anno 1616. fuerint Epidemiæ, & Wittebergæ tam familiares, ut etiam modò natos corripuerint, & vix domus aliqua esset, in quâ non quartanarius unus vel etiam plures decumberent; tandem hæc verba subjungit: *quæ quartana, etsi à communi aëris constitutione ortum haberent, accedebat tamen contagium, quo seminaria febris in alia corpora transferebantur.*

IX. Notandum tamen (quod itidem diligenti *Cl. Dn. Præsidis* observationi debeo) in principio, quando hæc febres primò invadunt, tum esse contagiosas, quando autem aliquandiu durarunt, (uti solent tertianæ nothæ, & quartanæ inprimis, satis esse diuturnæ) tum nullus amplius ab iis contagii metus; Habent se Intermittentes Epidemiæ aliter in principio, aliter in fine, & ut deinde dicam, in principio sæpè magnitudinis & vehementiâ & celeritate symptomatum malignitatis suspicionem Medico pariunt, & tum potissimum sunt contagiosæ.

X. Videamus igitur nunc, quomodo à principio ad finem sese habeant. Corripiunt autem hæc febres omnes indistinctè cujuscunq; ætatis & sexus, nullo etiam habito ad constitutionem corporis, sive bonam, sive malam respectu, & cum integrè valentes, tum neutrius status, ut appellant Medici. Ideoque nec profuit ad præcavendas has febres purgatione vel venæ sectione corpus à superfluis liberare, quin potius deprehensum fuit, post illa facta, post fortes inprimis purga-

purgationes, facilius his febribus non paucos fuisse correptos. Omnis enim commotio sanguinis & humorum ad *μίασμα* illud & contagium recipiendum reddidit homines aptiores, quod in tantâ quotidie occurrentium ægrotorum copiâ manifestò observare *Cl. Dn. Præsidi* licuit, cum non tantum, ut dixi, qui venam incidi sibi fecissent, aut fortiter purgati essent, sed & qui nimio corporis, aut animi imprimis vehementioribus motibus, sanguinem humoresque agitassent, fœminæque tempore menstruationis suæ aut puerperii, frequentius corriperentur.

XI. Nonnulli, antequam se revera febricitare sentiunt, de lassitudine totius corporis, membrorum gravitate, noctibus inquietis, capitis gravativo dolore, & quodam quasi stupore, cervicis tensione, quidam non diu ante febrem de ventris quoque torminibus, conquerebantur. At contrà alios, nullis præviis signis, derepentè febris invadebat, edentes, ambulantes, negotiosos & nihil minus metuentes, ut vulgus vento quasi afflari hunc morbum diceret.

XII. Solent febres intermittentes cum frigore, plurimum sæpe horarum, incipere, quod cum & ordinarium & ægris quam maximè molestum sit, apud quasdam nationes nomen inde illæ acceperunt. Habet tamen se in Febribus intermittibus Epidemicis plerumque res aliter, certè in principio. Willis. l. de febr. c. 3. *Increbuit*, inquit, *hoc autumno febris intermittens, cujus accessiones tantum cum calore eoque intensissimo agros, excuere, in plerisque adfuit vomitus immanis, minimè verò frigus & sudor, post 4. dein aut 5. periodos, ingruente paroxysmo, parum algere, & postea aperte rigescere solebant.* Si-
mille

mīle quid in aliis quoque Epidemicis constitutionibus,
& à me observatum est. In initio levem horrorem
patiebantur plerique, quidam planè nullum; dein non
pauci paroxyfmi cum vehementi calore, vomitu, aliis-
que symptomatibus sequebantur, nec de ullo vel fri-
gore vel horrore in principio conquerobantur, nisi
quod quidam in ipso calore dicerent, se simul & frigere &
calere, manu enim extra lectum exertâ statim se frigus
percipere. Febris tamen diu durantibus, & in tertia-
nis nothis, duplicibus, quartanisq; frigus rigoresque
præcedebant. Observaverat idem Vir magni iudicii
& multæ experientiæ *Simon Simonius in synopsi de humoral.*
febr. nat. c. 7. cuius verba dum refert *Cl. Sennertus l. 2. de*
febr. c. 17. non audet quidem rem ipsam negare, sed ad-
dit, febres tales sæpè potius esse continuas, quod fa-
cilè ex pulsu pateat, id quod concedere non possum.
Quamvis enim in principio harum febrium omnia sa-
tis confusa sint, nec typus manifestus, & maximis licet
symptomatibus cessantibus, calor tamen & pulsus agi-
tatio remaneat, donec novo superveniente paroxyfmo,
symptomata iterum increfcant, ut hæc continuis non
abfimiles sint: Tamen deinde ordinatè febres has ac-
cedere, sine ullo frigore, manifestissimâ & perfectâ
ἀπυρεξία, docet experientia, cui hæc controversia uti-
que decidenda relinquitur.

XIII. Nota sunt, in vulgus quoque, symptoma-
ta harum febrium, cum aliarum, tum Epidemicarum,
ideoque fortassis non est operæ pretium, ut de iis mul-
ta hic adducam: nec in omnibus eadem apparent,
quia non tantum febres sunt diversæ, & typo variant,
sed etiam constitutio ægrorum dissimilis est. Lubet
tamen

tamen potissima considerare, eo imprimis ordine, quo non semper quidem, plerumq; tamen se subsequuntur.

XIV. Caput inter principia statim laborare deprehenditur, affligentibus id, quâ dolore, quâ vigiliis. Et dolor interdum minor, obtusior, & gravativus tantum: interdum verò major, acutus, & pulsativus, imò sæpè adeò immanis, ut nullis remediis cedens miserè ægros affligat. In ipso paroxysmo imprimis hoc contingit, illoq; cessante cessat quoq; dolor: est tamen, ubi post paroxysmum non minus affligit ægros dolor ille, diebus intermittentibus, si non semper, certè post cibum sumtum, aut horis matutinis. Locus dolens non semper idem est, dum interdum circa frontem magis, versus oculos, & ad radices ipsas oculorum, dolor observatur, sæpè in temporibus tantum intolerabilis pulsatio, sæpè in occipite, aliquando totum caput ita afficitur, ut, quæ potissimum pars doleat, æger ipse dicere non possit.

XV. Ad hunc dolorem verò non parum conferunt vigiliæ, quas vicissim etiam dolor ipse causatur. Quando tamen perfectæ intermissiones adsunt, solent noctes intermittentium dierum somni non esse expertes, quamvis sæpè fati sint turbulentæ, & insomniæ mira sese offerant. In tertianis nothiis, in senile imprimis corpus incidentibus, non tam de vigiliis est querela ægrorum, quam somnolentia metuitur à Medicis. In quibusdam enim mox cum paroxysmo incipit somnus, à quo, turbulento licet, & vires magis dejiciente, quam restaurante, vix, nisi paroxysmo finito, liberantur, magno sæpè metu lethargi. In aliis circa
decli-

declinationem paroxyfmi blandus fomnus obrepit, qui bonus est, & sudorem egregiè promovet.

XVI. Deliria in febribus pestilentibus, malignis & continuis, iisque valdè acutis, inprimis observantur: in Intermittentibus parcius, & multò rarius, & longè minori vehementiâ; aliquando tamen. In principio invasionis Epidemias has febres intermittentes continuis ferè similes esse, & ἀμυγῆζία earum vix observabilem, supra monui; tum verò sæpè numero etiam deliria deprehenduntur. Alias, in tertianis potissimum, in vigore paroxyfmi, dum summa est sanguinis ebullitio, & caput dolore, caloreque afficitur, delirare ægri conspiciuntur. Qui in paroxyfmo dormiunt, & tum evigilant, aut excitantur, aliquandiu, quid agant, loquanturque, nesciunt, & deliri astantibus videntur.

XVII. Circa Nucham quoque de dolore frequenter conqueruntur, qui interdum deorsum magis protensus totam spinæ dorsalis longitudinem afficit, & lateraliter ad scapulas quoque pervenit. Et hi dolores in multis non in ipso tantum paroxyfmo, sed diebus quoque intermittentibus, imò aliquando febre sublatâ, observantur.

XIIX. Artuum dolores, pedum inprimis, vel in furis, vel in ipsis plantis, intolerabiles sæpè sunt, cum durante frigore, tum etiam, illo absente, alias, & post febrem. Tensivi verò sunt, & cum aliquo potius frigoris sensu, quam calore conjuncti. In quartanâ ossium medullarumque membranæ dolent, vocaturque ὀσσεὶόν & dolor Græcis, qui scorbuticis quoque familiaris est.

XIX. In primis autem (quod primo statim loco monere debueram, quamvis non in principio tantum, sed deinde quoque id deprehendatur) ventriculus graviter per has febres afficitur, deque nullâ re ægri magis conqueruntur: quamvis vulgus, nescium, ventriculi orificium tam altè situm esse, pectus incuset, & pectoris angustiam plerumque nominet. Cardialgia scilicet (quo nomine Medici non ipsius cordis propriè dicti, sanguinis promi condi, sed oris ventriculi affectum denotant) eos affligit, dolore nunc gravativo, nunc tensivo, interdum etiam urente & mordicante. Nec tantum tempore paroxyfmi hic dolor observatur, sed sæpissimè aliquot horis paroxyfimum antevertit, & post illum satis diu durat, & diebus quoque intermittentibus redit, cibo præsertim sumto. Comitantur eam interdum ructus, cum flatulenta est: sæpè vomitus nunc biliosi, nunc pituitosi, aliquando aquei, subacidi aut acerbi, pro differentiis febrium & constitutionum. Circa primum invasionis tempus, uti in his Epidemiis febribus cardialgiæ majores, ita etiam vomitus sunt frequentiores, & sæpè immanes, misereque ægros torquentes; dum præsertim, exclusis ex ventriculo bile, & humoribus aliis, nihilominus ille ad inanem motum concitatur. Procedente tamen tempore mitiores fiunt vomitus, & tantum non nihil durante frigore, vel in principio caloris subsequenti in primis sunt molesti, tandem planè cessant, nisi tempore paroxyfmi errore aliquo diætæ redeant, aut in quibusdam ægris, nimis sensibilem ventriculum habentibus, toto morbi decursu durent. In tertianis fe-

bribus

bribus ordinariò frequentiores sunt, quam in quartanis, quamvis in illarum principiis quoq; raro absint.

XX. Non possum quoque non hic meminisse foedi saporis, de quo plurimi febricitantes conqueruntur, seillum, & ante paroxysmum, & in principio ejusdem, & post illum, in ore percipere: imò durat ille satis diu aliquando, sublatâ licet febre, non sine recidivæ metu. Describere, cujus ille saporis sit, exactè non possunt, quidam insipidum, alii subdulcem, alii amaricantem dicunt, nauseabundum omnes.

XXI. De Æstu, Pectoris & cordis agitatione, siccitate oris, siti &c. nihil dicam, cum nota & vulgaria omnia reliquisque febribus communia sint: de alvo vel astricta vel laxa parum itidem, cum diversimodè feres habeat, & interdum satis astricta cardialgiam flatulentam augeat, aliquando nimis fluida sit cum virium dejectione, interdum cum *εὐφορία*, & quodammodo criticè, materiam morbificam subducatur.

XXII. De typis harum febrium illud monendum est, & Tertianas, simplices duplicesque, & Quartanas itidem, simplices duplicesque observari: verno tamen tempore & ad adultam usq; ætatem vix oriri quartanas, sed meras tertianas: deinde verò tertianas nothas & quartanas promiscuè. Sane hoc anno, quantum à *Cl. Dn. Praside*, aliisque Practicis audivi, & ipse observavi, ante mensem Augustum non temerè quartanæ hic locorum observatæ sunt, postea autem illorum messem metere maximam licuit, & hodieque, non infrequentes sunt. Tertianæ simplices facillimè in duplices abierunt, ut & quartanæ, sine ullo errore vel in diætâ ab ægro, vel circa medendum à Medico

Commissio. Adveniente autumnò, tertianæ aliquoties in quartanas mutatae sunt: frequentius tamen quartanæ suo statim typo se ostenderunt. Aliquando sibi invicem successerunt, & in iisdem personis, cessante per aliquot hebdomadas tertianâ, dein quartana orta est: imò post quartanam curatam, visa iterum est tertiana, iterumque dein quartana invadere, cum non parvâ medentium admiratione.

XXIII. Hæc autem symptomata omnia ab illo Miasmate oriuntur, dum corpori nostro communicatum, ventriculum afficit, & dein sanguinem humoresq; agit, & interim natura ad illud præternaturale inquinamentum expellendum ipsa confurgit. Scribunt Medici, quando Epidemicæ hujusmodi febres grassantur, vitio aëris sanguinem & humores corrumpi, vel, ut alii loquuntur, putrescere, & ab illâ corruptione oriri deinde febres. Ex recentioribus *Cl. Willisius* etiam in eâ sententiâ est, & *lib. 3. de Febris c. 3.* per illas cœli seu aëris constitutiones sanguinem alterationem magnam suscipere docet, & Vere quidem calidam & biliosam temperiem nancisci, autumnò verò diathesin modò acrem & biliosam, modò stypticam & austeram acquirere.

XXIV. Verum enim verò, cum omnia diligenter consideramus, videtur se hæc res longè aliter habere. Negari quidem non potest, & statim in initio facti sumus, per aëris anomalias, magnasque temporum mutationes corpus nostrum, & sanguinem humoresque magnas etiam pati alterationes, & ad morbos sensim disponi: imò in his ipsis febribus manifestissimum est, per aëris sensibiles mutationes mutari illarum ty-

pum,

pum, ut idcirco ad Augustum usque tertianæ, dein quartanæ frequentes sint. Verum nondum idcirco mihi quis persuaserit, hoc modo Epidemias Intermit- tentes ordinariò generari, sed omnino arbitror, peculiare aliquod in aëre & sui generis *πλάσμα* (quod tamen de- inde aliquo modo ab aëris qualitatibus alterari potest) illo tempore esse, quod hominibus communicatum febres excitat. Sanè *Cl. Willisi* argumenta, quibus con- tra illos pugnat, qui febrium intermittentium focum in primis viis ponunt, egregiè in ipsum torqueri pos- sunt, ad alterationem sanguinis, quam supponit, non probat, rejiciendam.

XXV. Quando enim ad historiam harum febrium recurrimus, infinita eorū exempla videre licet, qui tem- pore talis Epidemicæ constitutionis toti sani, deq; nullo symptomate conquesti, derepentè febrì corripuntur. Quì autem sciri potest magna illa sanguinis alteratio, quæ nullo omnino signo se prodit? An non rectius col- ligitur inde, extrinsecus aliquid communicari, quod va- rios illos motus cieat, & tantos effectus tam subitò edat, ad instar venenorum, quæ intra corpus sanissimum re- cepta mox omnem ejus œconomiam miris modis per- turbant, quibusdam symptomatibus planè similibus.

XXVI. Quod si solutionem, quæ & citra artis opem, & per illam fit, consideramus, non parum sen- tentia nostra roboratur. Quis enim nescit, & in his febribus non observavit, paucis quibusdam pustulis circa labia, nares aut alibi (in genis, ut *Cl. Dn. Praeses*, in digitis, ut *Sennertus l. 2. c. 16. p. 254.* observavit) erumpen- tibus, mox cessare febrem, & qui antea tam gravibus symptomatibus laborabant, paulò post sibi videri totos sanos,

sanos, & reverà esse? Quomodo explicabunt hæc, qui magnas illas intemperies & alterationes in sanguine causantur? An non potius verosimiliter dicitur, fermentum, quod sanguinem hæctenus turbavit, in parte molli erumpere, & acrimoniâ suâ erosionem facere, pustulasque in cute excitare, quo exterminato omnia sedantur, & pristina redit sanitas?

*Hi motus humorum, atq; hæc certamina tantâ
Fermento exiguo excluso compressa quiescunt.*

XXVII. *Cl. Dn. Præses* testatus mihi est, se hoc anno in plus quam viginti personis, cætera sanis, magnas labiorum exulcerationes observasse, in quarum ortum dum inquisivit, hoc responsi accepit, horrorem levem præcessisse, subsecutum fuisse calorem, aliquot horarum, vel noctem fuisse valdè inquietam, manè subsecutum sudorem, & deinde observatas illas pustulas in labiis. Quid aliud hic videmus, quam communicationem illius *μιάσμα*, seu fermenti, quod tamen robusta natura mox exclusit? Dum contra in aliis firmiter se affigens, tam mirè corpus, tot subsequenter paroxysmis, agit.

XXIIX. Scio, à nonnullis hanc solutionem per labiorum exulcerationem pro incertâ & fallaci haberi, quam non semper febris finis comitetur, quod & *Willisius l.c.p. 137.* docet. Verum, quamvis id negari non possit, interdum cum pustulosis labiis satis diu adhuc febres durare, tamen manet argumenti mei robur, si tantum sæpius id contingat. Deinde exulcerationes illas non semper eodem modo se habere, experientia docet. Sæpè una tantum, aut altera pustula erumpit,
aut,

aut, si plures erumpunt, mox iterum sanescunt: hinc nulla fit febris solutio, interdum tamen aliqua remissio. Potest esse, ut major sit materiæ copia, quam quæ ibi evacuari omnis possit, ceu sæpè per totum corpus fit proruptio, quod & *Willisus l. c.* exemplo docet, exanthematibus in toto corpore apparentibus, ac si variolæ adessent. Confer exempla, quæ habent *Sennertus in Paralipom. ad libros de febr. p. 176.* & *Joh. Rhod. cent. 1. observ. 27. 12. 16.* ubi scabie quartanas solvi docent. *Cl. Dn. Præses* hoc anno juveni medicinam fecit, tertianâ Epidemiâ laboranti, cui quarto paroxysmo exulcerata labia febrem solverunt, sed ita ut ille nihilominus debilis, sine appetitu, totus languidus, lecto hæerere cogeretur: datis verò per octiduum medicamentis incidentibus & attenuantibus, ulteriorem exclusionem molita natura per totum corpus levem aliquam efflorescentiam, sed cum immensi pruritu, excitavit, moxque comedere & à languore liberari cœpit. Scilicet exclusio fermenti illius non semper per labiorum pustulas tota fieri potest: sufficit autem ad hanc rem probandam, eam reverà sæpius cum totali solutione febris fieri.

XXIX. Non dicam de aliis miris solutionibus harum febrium, quæ satis demonstrant, non à corruptione sanguinis, sed exiguo aliquo miasmate dependere febrem, quo excluso, quocunque etiam modo, aut mortificato, mox cesset febris. Quis nescit subito aliquo animi affectu posse mox febrem tolli? Ipse *Willis l. c. p. 138.* ita scribit: *quandoq; surditate subortâ febris tertiana statim cessavit: quis eo ipso magnam illam è sanguine alterationem sublatam credat?*

XXX. Solutiones porrò per artem nostram quoq; sententiam confirmant. Non dicam, quomodo Empirici, & etiam alii, causticis aut vesicatoriis alicubi, in carpis potissimum, appositis, curent has febres, excluso scilicet fermento hoc, cum sanguinis intemperati correctio ab illis quidem remediis expectari nullo modo possit, vulgarissimæ curationes, à plebeculâ etiam, sale absinthii vel cardui benedicti, vel pulvere ejusdem institutæ, excitato sudore, per quem sæpissimè febris in primâ herbâ jugulatur, clarè docent, extraneum potius aliquod & herogeneum fermentum excludi, quam sanguinis intemperiem corrigi.

XXXI. Celeberrimus *Sennertus*, cùm aliàs huic sententiæ omnia contraria doceat, certè curationem, ut deinde docebitur, isti doctrinæ non accommodet, tamen vi à *deascias* coactus, eadem penè dicit, quæ nos. Verba ipsa notabilia ex *lib. 2. c. 17. de febribus* merentur adscribi: *si ea, inquit, quæ in febribus accidunt, observemus, videtur illud μίασμα & ἄερίωμα σπινωδες sæpè quidem mole esse exiguum, sed vi maximum, utpote, quod primaria paroxyfmi causa est, & quo discusso paroxysmus cesset. Id quod interdum à naturâ fieri solet, quæ id è venis expellit, dum circa labia, nares & alias faciei partes pustula excitantur. Vide, quæ differit P. Galateus in Epistolâ Gallicè scripta ad Hotomannum contra Villisii de ferment. & febribus libros, in fine diff. 1. Hoc verò μίασμα extrinsecus ex aëre in Epidemiis his febribus advenire, jam clarè satis monstratum est.*

XXXII. Quamvis autem hæc ita se habeant, nihilominus tamen libenter concedo, febribus his per notabile tempus durantibus magnam sæpè in sanguine dy-

ne dyscrasiam oriri, & cum bilem per paroxysmos commoveri, tum deinde pituitæ proventum copiosum fieri: id quod uti experientiâ quotidiana docet, ita hic monere necessarium duxi, quia dein in curatione hæc annotatio usui erit.

XXXIII. His ita positis, explicare quidem deberem, qualis naturæ esset illud *μίασμα*, quod tantas in corpore turbas facit, & interdum per unum alterumve diem delitescens mox iterum exsurgit, perque plures menses, imò annos efficax manet. Verum, cum sensibus nostris occultum, effectu tantum se prodat, & is effectus quidem in commotione seu fermentatione humorum consistat, valdè *ζυμώδες* esse, & meritò à nonnullis Fermentum vocari, manifestum est, de reliquâ tamen ejus naturâ nihil habeo, quod dicam: multò minus paroxysmorum reddere rationem possum, imò ne tentabo quidem, cum hæctenus inter tot eruditos, in explicatione hujus rei occupatos, nemo extiterit, qui, quibuscunq; etiam hypothesebus suppositis, satisfacere curiosis potuerit.

Nescire velle, quæ Magister optimus

Docere non vult, erudita inscitia est.

In artibus verò ita comparatum est, ut quamvis interdum τὸ δῶν non assequamur, nihilominus tamen feliciter progredi possimus. Id quod in Medicinâ quotidie usu venit.

XXXIV. Ut porrò explicem, quomodo symptomata illa omnia, supra in historiâ enarrata, à fermentatione illâ præternaturali sanguinis & humorum pendeant, non Videtur operæ pretium: minus quidem

hic difficultatis, at ab omnibus Medicis ista tractantur, non tantum, qui de Febris intermittentibus scripserunt, sed qui de continuis quoque, imò malignis: omnium enim ferè februm ista symptomata sunt, non nihil tantum aliter modificata.

XXXV. Ad Prognostica igitur progrediamur. Esse autem omnes Febres, quæ ἀπρεξία^{veram} veram habent, minus periculosas continuis, notissimum est; imò non nisi ex accidenti fiunt lethales. Epidemiæ hæ, vehementiâ Symptomatum, Cardialgiæ in primis & Cephalagiæ, inter initia astantes, imperitosque valdè metuere faciunt, peritos tamen Medicos non item; mox enim intermittentium aliarum naturam induunt, & per se periculi sunt expertes.

XXXVI. Contingit tamen frequenter, ut alios morbos inducant hæ febres, qui lethales sunt, id quod contingit partim ex malâ constitutione ægri, partim errore quoque ægrotantium, & denique, ne quid dissimulemus, culpâ Medentium, empiricè specificis & febrifugis suis paroxysmos, quocunque tantum modo, sistentibus, ipsum verò fermentum non exterminantibus. Egregiè taxat negligentiam illam Medicorum *Jacobus Oerhaus* apud *Schenk. observ. l. VI. de febr. p. 825.* *Etenim ex hoc memini, inquit, quosdam in varios abscessus, maximè verò coxendicum, imò in Impetigines fædas, item in Ictericam cum hydrope junctam, item in Colicos dolores insanabiles, quos tandem Epilepsia, & paralyses, aut arthritides sequuta sint, item in tabem ac convulsiones mirificas incidisse: quæ dein particularibus exemplis illustrat.*

XXXVII. Si diu durent febres intermittentes tertianæ scilicet nothæ, & quartanæ, frequenter, frustra

strà etiam contranitentibus Medicis, cachexiam, scorbutum & tandem hydropem, difficulter curabilem, post se relinquunt. Imò etiam, quando lentæ fieri incipiunt, in hecticam tandem ægros præcipitant, ceu exemplis docent *Joh. Crato consil. 338. VVolfg. Gabelchöverus cent. VI, fol. 149. Lazar. Riverius. cent. 2. observ. 22. De Quartanâ febre Cl. Sennertus l. 2. c. 19. Sicca, inquit, corpora ad hecticam & rabem deducit. Vide exempla apud Joh. Petrum Lotichium l. 1. c. 2. observ. 4. Petrum Poterium, cent. 1. curat 3. ubi illustris viri meminit, qui ex quartanâ duorum annorum in quotidianam, dein in hecticam incidit.*

XXXIIX. Solutionis in febribus non unus modus est, frequentissimus tamen & tutissimus ille, qui fit per sudorem, quo, ut plerumque quilibet paroxysmus, sic tandem tota febris terminatur. Alias quoque, propulsione ad habitum corporis factâ, solvuntur; quo pertinet pustularum in facie eruptio, de quibus supra. Per fluxus ventris, urinæ, & hæmorrhagias, salivationem itidem, quamvis rarius, terminari has febres, experientia docet. Interdum in longis febribus nulla fit sensibilis evacuatio, sensimque desinunt.

XXXIX. De tempore durationis, non est, ut aliquid dicam, cum nota omnia sint. Non tantum autem inter typo variantes febres hîc magna est discrepantia, interque illas longissima quartana, quâ supra 24. annos quendam laborasse *Jovianus Pontanus l. 9. de reb. cælest. c. 8.* refert: verum etiam pro anni tempestate non parum in duratione differunt. De quartanâ *Hippocrates sect. 2. aph. 25. Aestiva Quartana plerumq; bre.*

ves sunt: autumnales longa, & maximè, qua ad hyemem per-
tingunt. Quod ita se habere, experientia docet, & non
tantum de quartanis, sed etiam de tertianis nothis
verum est. *Thomas Siddenham* diligentissimus Epidemi-
corum morborum indagator, in *observationibus circa
morborum acutorum historiam & curationem. c. 5.* discrimen,
quod inter Vernales & Autumnales Intermittentes est,
specialius proponit, & non tantum Autumnales longi-
ores esse ostendit, sed etiam in declinationis statu gravia
illis symptomata supervenire, magno numero, cum
vernalibus contra paucissima. Ideoque Intermittentes
vernales semper suo arbitrio permittendas existi-
mat, nec medicamentis curandas, cum suâ sponte,
evanescant, & nemo inde fatis concedat, si modò tota
res naturæ permittatur: id quod præcipuè in infantu-
lis non sine admiratione se sæpè observasse scribit. *Vid.*
p. 84. & 100.

XL. Sed progrediamur tandem ad Curationem.
Cum sibi relictæ febres Intermittentes cætera sanos ho-
mines non occidant, & natura vegeta superare mor-
bum hunc possit, (id quod quotidie in infantibus, &
ægris nauseabundis videre licet, dum nulla medica-
menta accipiunt, febre suâ sponte desinente,) feliciores
judico illos, qui Medico nullo utuntur, quam qui in ma-
nus imperiti incidunt, Empirici, Specificistæ, qui nec
consideratione ægri institutâ, nec motu naturæ, extra-
neum fermentum, vel hac vel illâ viâ excludere niten-
tis, considerato, tantum certis quibusdam medica-
mentis contra paroxysmum pugnet. Insignis ille
Philosophus *Phavorinus* in laudem febris *Quartana* illud ex
Platone adducit: (ap. *Aul. Gell. in noct. Attic. l. 17. c. 12.*)

quæ

quæ quartanam passus contrahuerit, viresq̄ integras recuperaverit, fidelius constantiusq̄ postea valiturum. At hi dum sublato tantum paroxyfmo dolosam sanitatem procurant, vires non reddunt, & in maxima sæpè mala, quæ ipsam tandem mortem inducunt, præcipitant, de quibus *ib. XXXVI* dixi.

XLI. Ut ego verò Theoriæ meæ hætenus propositæ curationem accommodem, cùm ab extraneo fermento intra corpus recepto, tumultus ille febrilis oboriatur, statim oritur Indicatio, esse illud quanto ocius expellendum: quod si tamen id ipsum fieri non possit (fatendum enim, Medentes hîc interdum deficere omni suâ diligentia, aut certè non tam citò, quam vellet æger, id facere posse,) *μίασμα* illud suâ *εσπερία* spoliandum, ut infractum effectumque sensim etiam ex corpore abeat.

XLII. Ut jam rectè excludatur *μίασμα* Febrile, debet quidem prudens Medicus diligenter observare motum naturæ, quò illa inclinet; in universum tamen dicere licet, per sudorem, & facillimè, & quam optimè, & ut plurimum, excludi, ideoque (nisi impedimentum aliquod obstet, quod prius removendum) sudoriferis contra has Epidemias Febres esse agendum. Consentit hîc nobis *Sennertus de febr. l. 2. c. 17.* commodissimè scilicet sudoriferis id *μίασμα* tolli, & *l. 2. c. 8.* multus est in commendandis sudoriferis, nisi quod cautelas nonnullas addat, & in primis post coctionem humorum, & reliquis præmissis evacuationibus, adhiberi ea velit. Ubi quidem in sudoriferi exhibitione interdum quoque peccari posse, certum est: quotidie tamen videmus, plebeculam pulveribus ex carduo benedicto, dictamno,

dictamno, tormentillâ, pimpinellâ, gentianâ & simili-
bus, statim in principio assumtis, febres has pellere,
excitato sudore. Tantò autem felicius, & majori ef-
fectus certitudine, sudorifera exhibet Medicus pru-
dens, quantò & corpus esse perspirabile, & naturam
ad sudorem inclinare, & nihil aliud obstare, certius
conjecit.

XLIII. Sudorifera illa partim simplicia sunt ex
herbis modò dictis & similibus, partim composita, aut
arte præparata. Aliis veteres usi sunt, aliis modernî
utuntur, & ex modernis illi, qui Galenum sequuntur,
sua habent peculiaria, Chemicî sua quoque, Spiritus,
Tincturas, Elixiria, Salia fixa & volatilia, &c., & qui-
bus quisque assuevit, quorumque effectus præ aliis
observavit, illa in primis probat. Mihi (salvâ aliorum
pace) fixa in primis placent sudorifera, ex Antim. dia-
phor., bezoartico minerali, salibus ex cineribus edu-
ctis, non neglecto sale prunellæ: hæc enim sanguinem
non commovent, & tamen per sudorem, quicquid in
eo est heterogenei fermenti, egregiè expellunt.

XLIV. Præter sudorem, per urinam quoque vi-
demus *ύιασιν* illud educi posse, quamvis nec tam com-
modè id fiat, nec tam frequenter successus respondeat,
imò unâ vice rarissimè totum propellatur; quare nec
febris inde subitò perit, sed sensim. Egregii autem
sunt ad hanc per urinam expulsionem promovendam
spiritus acidi per ignem parati, ex sale comm., vitrio-
lo, & sulphure, si præsertim Decoctis Radicum Ape-
rientium addantur.

XLV. Salivam scientia remedia in initio in solâ
lue Venereâ usurpata sunt, jam verò ad aliorum quo-
que

que morborum curationem per analogiam traducuntur, ne febribus quidem intermittentibus exceptis. An autem per illa feliciter satis, & tutò, fermentum febrile excludatur, ego propter defectum experientorum non dixerim: exemplum habet quartanæ in virgine à se hoc modo curatæ *V Villis de Febr. c. 6. p. 150.*

XLVI. Venæ sectio in his Epidemiis Febribus à nonnullis laudatur, culpaturabilis. Hoc certum est, per eam non ita commodè fermentum excludi, nec simpliciter adhas febres curandas necessariam esse. Cùm tamen, fermento hoc in sanguinem agente, magna illius fiat ebullitio, & intemperies calida oboriatur, meritò sæpè adhibetur V. S., si nihil aliud obstat, & præsertim corpora sint juvenilia, plethorica, & calidæ constitutionis. *Cl. Dn. Præses* testatus mihi est, se in his Febribus Epidemiis observasse, institutâ, cæteris rectè se habentibus, mox in principio V. S., symptomata illa gravia (quæ inter initia magis apparere supra *th. XIII. & XIV.* dictum est) brevi cessare, & febres deinde mitiores, certo intermittentium typo, sese exhibere: Præterea, sæpè institutâ Venæ sectione maturari, & longè felicius exclusionem fermenti per sudorem, aut aliâ viâ, fieri, quæ propter nimiam sanguinis copiam & ebullitionem retardatur. Moneo tamen hoc, distinguendum esse inter Febres Epidemicas Vernas & Autumnales, Tertianas item & Quartanas, cùm in Vernis magis & Tertianis, quàm reliquis, V. S. locum habeat. Intermittentes Autumnales non sine ingenti discrimine per phlebotomiam tentari, longâ observatione se didicisse, scribit *Th. Siddenham. c. 5. p. 94*

XLVII. Purgationes itidem in his Febribus

D

μῑασμα

πικρὰ illud minus commodè excludunt, nec semper
conveniunt. Videas à nonnullis febricitantibus, sive ex
consilio Medicorum, sive proprio motu, in longis præ-
sertim febribus, tertianis nothis & quartanis, frequen-
tissimè sumi purgantia, etiam fortia. quæ licet vali-
dè purgent, & bilem pituitamque in notabili copiâ
educant, tamen, non tantum febres altero die eadem
vehementiâ symptomatum, & duratione redeunt, sed
& sæpè duplicantur. Distinguendum tamen est inter
purgantia, illa quæ *ἄνω*, & quæ *κάτω* purgant; inter
tempus itidem, quo exhibentur: Fermentum enim
ipsum sæpius tolli, & febres jugulari, si vomitoria ex-
hibeantur, siquetam illa, quàm *κάτω* purgantia, die
ipso paroxyfmi, paullo ante accessionem, dentur, ex-
perientia quotidiana docet. Nec negari potest, si pru-
dens Medicus, concoctione factâ, in tertianis tempe-
stivè purget, per illam purgationem, non sequentem
tantum paroxyfimum, sed totam febrem tolli, certo
indicio. fermentum febrile simul esse exclusum.

XLIX. Quod si fermentum illud extra corpus
propelli nequeat, dantur medicamenta, quibus *ἐνέ-
ργειαι* illius tollere licet. Neque enim mihi aliud age-
re videntur Febrifuga illa, quæ citra omnem sensibi-
lem operationem primò paroxyfmos suspendunt, dein
totam febrem tollunt. Experienciâ duce primum in-
notuerunt, nec rationem, quomodo agant in fermentum
illud febrile, assequi possumus, cum præsertim
natura ipsius fermenti incognita sit: ideoque, quo-
niam Empiricè illis utimur, sæpissimè nos fallunt, &
spes miserorum ægrotantium primò inflant, agyrta-
rum

rūm sermonibus vaniloquis commendata, deinde de-
stituunt.

XLIX. Usurparunt autem illa Prisci Medici, utuntur iis Recentiores, & apud non-Medicos, five ex plebeio, five nobilium ordine, frequentissimè jactantur & exhibentur. Non libet tamen nunc ea enarrare, cū in omnium libris extent, paucorum tantum faciam, exempli causa, mentionem, ut piperis, (quo vulgus utitur) opiatorum, aluminis, & corticis Peruviani, quem in quartanis potissimum laudant.

L. Jam negari non potest, sæpè per hæc medicamenta planè tolli febrem, quæ causa est, cur Rationales & prudentes Medici illis quoque interdum utantur, ut *υιασua* illud febrile infringant. Non tolerandæ tamen sunt jactabundæ Empiricorum voces, ac si hæc sint vera febrium intermittentium specifica, rejectâ omni rationali medendi ratione, quæ ab aliis, mox dicendis nominibus, adhibentur. Revera enim nihil agunt interdum, quàm, si potens adhuc sit & valida febris, unum alterumve paroxysmum ejus suspendant, certâ recidivâ. Quod negare non possunt, quicumq; illis usi sunt, ne de cortice quidem Peruviano, quamvis illius præ aliis singularis potentia contra quartanam sit. Notabilia sunt *Willisi* verba de febr. c. VI. p. 153. *Ingenuè fatebor, me nondum vidisse febrem intermittentem hoc cortice semel exhibito penitus curatam: quin imò non tantum quartana, verum etiam tertiana & quotidiana febris paroxysmi, aliis remediis in totum superabiles, hoc pulvere profligari, post breve tempus constanter redibant. Ob hanc rationem, qui febres intermittentes, alias facile curabiles, non urgente necessitate, hoc pharmaco tantum brevi supprimunt, medicinam*

colosam instituere videntur, nec in rem suam magis, quam qui ulceri cavo & mox erupturo, citatricem inducunt. Scilicet prudentis Medici manibus tractari vult cortex ille, ut omnia reliqua, Febrifugadieta. Inconvenienter enim adhibita plurimum quoque nocere possunt, ceu *Thefibus XXXVII. & XLI.* dictum est; quod evenire arbitror, dum *μίασμα* febrile non planè à medicamento omni suâ vi spoliatur, ideoque in corpore restans, quamvis febrem non amplius possit excitare, sanguini tamen noxam infert. Possset fortassis etiam non incommodè dici, quoniam Febrifuga illa vim habent fermentationem sistendi, dum præternaturalem illam febrilem sistunt, naturalem fermentationem, motumque, quo sanguis continuò vegetatur, simul infringere, ut dein ille minus spirituosus, & ut ita dicam, vappescens, scorbuto, cachexiæ, & hydropi occasionem det.

LI. Moneo proinde, (ita enim prudentes Medicos facere vidi) ut hæc febrifuga non temere administrantur; non adolescente, vel adultâ, sed potius declinante febre, & semper interim naturæ motus & symptomata omnia diligenter considerentur, & constitutionis ægroti, temperamenti que ipsius habeatur ratio. Ut enim alia taceam, quotidianis exemplis observari potest, quomodo plebecula piperis cum vino adusto contra febres usu, nullo habito corporum delectu, ex recentibus intermittentibus febribus, graves duplices, continuas, & ipsam tandem mortem sibi conciliet.

LII. Cùm verò, dum *μίασμα* illud febrile corpore receptum est, magna sanguinis & humorum fiat
agita-

agitatio & hinc intemperies in sanguine, obstructions in minoribus vasis, aliaque mala oriuntur, ad illa respicere, & maturè medicinam adhibere omninò debet circumspectus Medicus. Quomodo autem hoc fieri debeat, in veterum libris legere est, & qui illos sequuntur, quippe ad hæc prisca medentes quam maximè attenderunt. Ideoque quamvis hodiè faciliori methodo intermittentibus febribus nos occurrere posse, quam à veteribus factum est, certum sit: hoc tamen ab illis discere debemus: nec proinde mirum est, Medicorum nonnullos, qui veteres, & illorum sequaces superciliosè contemnunt, hæc ignorare, seque in curando prostituere, ægris verò periculum creare.

LIII. Quamvis igitur V. S. Purgatio, Aperientia Decocta &c. non Fermentum ipsum statim excludant, & Febres jugulent, tamen in curatione febrium intermittenda non sunt, vel modò dictis nominibus, ad intemperiem corrigendam, obstructionsque tollendas, ne febre sublatâ, alii morbi, graviores ipsâ febre, vel restent, vel nascantur. De purgatione sub finem febris egregia sunt verba *Th. Siddenham l. c. p. 104.* & merentur hic integra recitari. *Sublato, inquit, morbo aeger sedulo purgandus est; incredibile enim dictu, quanta morborum vis ex purgationis defectu post febres Autumnales subnascatur. Miror autem, hoc à Medicis minus caveri, minus etiam admoneri. Quandocumq; enim horum morborum alterutrum paullo provectioris ætatis hominibus accidisse vidi, atq; purgationem etiam omissam, certò prædicere potui, periculosum aliquem morbum eosdem postea adoriturum, de quo tamen illi nondum somniaverant, quasi perfectè jam sanati.*

LIV. Non minus autem, dum hæc fiunt, sym-

ptomatum haberi ratio debet, nec Vitalis indicatio negligi. Quæ tamen cum in omnibus vulgari- bus libris abundè tractentur, consultò hic à me præ- mittuntur, dummodò id unum diligenter moneam, in quo peccare Empiricos video, ne, dum quibusvis medicamentis his vel illis symptomatibus occurrunt, exclusionem febrilis fermenti, motumque naturæ ali- quem salutarem impediunt.

LV. Quæ de Diætâ dici possunt, ex libris quo- que petere juberem, nisi pauca dicenda essent de vi- ctus ratione in febribus intermittentibus Chronicis. Cum enim experientia doceat, ægros à cibis, quibus vel assueti sunt, vel, ad quæ tum temporis singulari appetitu feruntur, non tantum malè aut peius non ha- bere, sed sæpè melius, imò interdum statim postea fe- brem esse sublatam: Cum, inquam, hæc experientia ostendat, non debent Medici nimis esse rigidi in cibis illis vetandis, quos alias febrî & ventriculo debili mi- nus convenire, partim ratio, partim experientia docet, sed indulgere non nihil, dummodò nimiâ quantitate ægri se non saburrent, unde in primis velexacerbari fe- bris, vel quodammodo sublata recidivare observatur. Quod si illi cibi febrem non minuunt, pigritiam ta- men nauseantis stomachi excitant, qui *solutus & langui- dus estu suo querit aliquid, quo erigatur*, verba sunt *Se- necæ nat. q. l. 4. c. ult* Hoc verò in febribus bonum est. Et huc pertinet *Hippocratis aph. 38 sect. 2. Paulò de- terior, & potus, & cibus, suavior remen*, (hoc est, magis gratus appetenti) *melioribus quidem, sed insuavioribus, præferendus.*

Dæoniam LADEIE colens feliciter ar-
tem,
Et varii generis docte fugare febres,
Dum cathedram pulchrum certare pa-
ratus agona

Scandis, ut acquiras nominis inde decus,
Gratulor his cœptis: ex illis multa precatus
Ut bona sint aliis, sint oritura tibi.

*Honori nobilissimi Domini CANDIDATI, fautoris
& amici dilectissimi, boni ominis ergò scripsi*

GERHARDVS TITIVS
S. Theol. D. P. P. Ordin.

*Ad CL^{mum} Dn. CANDIDATVM
Amicum suum*

Sic Tibi congenita se prodidit indolis ardor,
Ut solet igniculi latitantis: sic Tua virtus
Emicat, ut possint exemplum imitarier omnes.
Hinc Te tantus honos, hinc gloria tanta manebit,
Quanta decet Themidis cultores, quanta Minervæ.
gratulab. scr.

HENRICVS RIXNERVS
S. Theol. D, ejusq; Prof. Ord.

Herbarum

Fidissimo atq; amantissimo
Conjugum Pari,
V I R O

NOBILISSIMO SPECTATISSIMO QUE,
D O M I N O

GEORGIO L̄hor Straeten

Civi ac Mercatori dexterrimo & præcipuo, Flensburgensis Ci-
vitat̄s Senatori meritissimo, futuro socero perquam honorando;

M A R I T Æ

NOBILISSIMÆ PRÆSTANTISSIMÆ QUE,
D O M I N Æ

MARGAR. DOROTHEÆ

Reimers /

Futurae socri insignite amandae:

Ut &

F I L I Æ,

Variis sexus sui virtutibus decoratissima,

V I R G I N I

MARGAR. DOROTHEÆ

L̄hor Straeten /

Sponsae suae dilectissimae,

qualecunque hoc
in perpetui cultus & amoris pignus
consecrat

AUCTOR.

DE ARGUMENTO DISSERTATIONIS NOSTRÆ GENERATIM, Tractandæque materiæ novitate ac præstantia.
CAPUT PROOEMIALE.

DE Odontalgia, manuum tactione sedanda, dissertaturis non opus esse præviâ quâdam *Odontalgie* vocis enodatione videtur, ceu quæ nemini, nisi qui in Græca litteraturâ tyro sit, ac planè rudis, incognita esse possit, & peregrina. Cœtera autem, ut omni sensûs difficultate careant, assensionem quidem & comprobationem primò aspectu de rebus judicantium vix captabunt. Etenim vel *παράδοξον* hi dicent dolorem dentium, tactus quâdam offensam, *tactu* comprimere, atque restinguere velle, cum is sæpe tam magnus & acerbus sit, ut ne mollissimæ quidem linguæ admotionem, imò nec levissimi quidem aëris appulsum, sine summâ molestiâ perferre queat: vel incredibile id ideo videbitur, quòd causas doloris tam varias atque multiplices manuum tactus neque remove, neque corrigere, potis sit. Præsertim cum non externò frigore solùm & feri acris affluxu, verùm & ciborum asperitate, & vermiculorum rosione ægritudo nonnunquam denti concilietur, quæ non, nisi sublata penitus causâ, demum desinat. Atque adeo aut venditationis cujusdam & jactationis nos accusabunt, qui odontalgie *sedationem* polliciti fuerimus; aut, si quidem cum levamine hæc ipsa fiat, eam tamen fore omninò palliativam, uti vocant, h. e., infidam, inconstantem, itemque speciosâ publicâque commendatione vix dignam

existimabunt. Sed nec deerunt fortassis novitatum cupidi, atque argumenti admiratores, qui illicò Methodum hanc nostram ad mirandam magis, quàm imitandam, curationum classem referre voluerint; contrà atque alii, alienarum rerum contemptores, qui, cujus ipsi Authores non exstiterunt, id omnino non consultâ experienciâ, rejiciunt. Equidem facillimum fore illorum in gratiam hoc, quodcunque sit, inter *κειμήλια* Practicæ nobismet unis asservare, ac Pulvere Cœlesti, Tincturâ quadam Angelicâ, aut,

- - - quod est longè sublimius istis, Divini cognominis medicamine, ceu velamentò, artificium dissimulare nostrum, atque obtegere; At piaculum duximus aegyptiarum morem sequi, & per insimulationum involucra plebeculæ credulitate sæpius abuti. Præcipuè, cum sic vel præsentem simul omnibus esse nos oporteret, nî fallaciam tandem detectam, atque adeo in ignominiam artis Medicæ, & in ejusdem contemptum, cedere vellemus divinam prorsus hanc encheiresin. Quæ, præterquam quod novitate sese commendet, eâ etiam pollet virtute, quâ morbum, quem *maximis annumerari posse tormentis Celsus* ait *L. VI. c. 9.*, veluti objectò Gorgonis capite, momentaneò, aut certè perexiguò temporis spatio, sedare, ægrumque adeo è magnis & molestis & periculis eximere queat. Neque enim, nisi ab inexpertis, parvi hic habetur dolor, quòd gravissimis nonnunquam stipari soleat symptomatibus, quin & ipsam mortem pedissequam habere. Exempla, ab Auctoribus nobis relicta, passim reperiet, quisquis paululum curiosior hanc in rem inquisiverit: vid. præter alios *Vit. Riedlinus Lin. Med. A. 1696. m. Nov. Lin. 14. Platerus Observat. L. II. p. 380. Tulpius L. I. Obs. med. 36.* Imo nec desunt nobis, à fide dignissimis relata, eorum, qui vitam, tantùm non omnibus acceptam, præ dolore longè acerbiores ipsâ mortem putarint, atque inde propriam sibi adsciverint manum. Operæ igitur pretium nos facturos rati sumus, si disputationis Inauguralis loco publicâ nunc luce comparere sinamus inventum, nemini, ut nos quidem putamus, compertum, nullibi certè apud

Scriptores haftenus commemoratum. Quod demum ut bonis auspiciis fiat, DEUM T. O. M., universi hujus præpotentem Rectorem, suppliciter & ex animo oramus.

CAPUT I.

DE

Salubri in Morbis Taçtu gene- ratim.

Solò contactu humani corporis morbos feliciter persanandi ritum jam olim, plurimis abhinc seculis, & Veteribus fuisse cognitum: *Pyrrhi*, Epirotarum Regis, exemplò potissimum patet. Cujus in dextrò pede pollicis eam tribunt virtutem nonnulli Scriptores (a); quæ leviori solùm tactu omnem lienosis depellere molestiam potuerit. Et quamvis de eo singulare, omnemque fidem superans, simul enarretur: non potuisse scilicet hunc, ut reliqua corporis membra, busti flamma prehendi, nedum comburi; Tamen falsitatis inde totam arguere velle historiam, inconsiderantis esset, & parum rectè judicantis facinus. Præsertim quum nec posterioribus seculis desint similis argumenti exempla, ab Auctoribus locupletissimis descripta, quæ, quoniam in rem nostram apprime faciunt, hic integra inseremus. *Suetonius de Vespasiano* ita scribit: *E plebe quidam luminibus orbatus, item alius debili crure, sedentem pro tribunali pariter adierunt, orantes opem valetudinis, demonstratum a Serapide per quietem, restitutum oculos, si inspuisset: confirmaturum crur, si dignaretur calce contingere. Cum vix fides esset vim ullo modo successuram, ideoque ne experiri quidem auderet: extremo hortantibus amicis, palam pro concione utrumque tentavit: nec eventus defuit. Idem paulo uberius recenset L. IV. Historiarum Tacitus, nisi quod is manu egrum dicat, quem ille crure exstitisse debili affirmat.*

A2

Con-

(a) *Plutarchus in hujus Vita, Plinius L. VII. c. 2. & XXVIII. c. 4.*

Convenit certe inter utrosque pedis contactu in integrum fuisse redditam sanitatem membri. Pertinere huc non minus videntur exempla *Ælio Spartiano* de *Adriano* tradita, quæ eodem etiam proposito *Cl. Morhofius* in *Principe suo Medico* adducit: *Adrianus ultimo vita tadio jam affectus, gladiò se transfigi a servis jussit, &c. Ea tempestate supervenit quedam mulier, quæ diceret somniò se monitam, ut insinuaret Adriano, ne se occideret, quod esset benevoliturus: quod cum non fecisset esse cœcatam: Jussam tamen iterum Adriano eadem diceret, atque genua ejus oscularetur, receptura visum, si id fecisset. Quod cum insomnium impleisset, oculos recepit, cum aqua, quæ in fano erat, oculos abluisset. Venit & de Pannonia quidam natus cœcus ad febrientem Adrianum, eumque contigit: quo factò & ipse oculos recepit, & Adrianum febris reliquit: quamvis *Marius Maximus* hæc per simulationem facta commemoret. De Comitibus Habsburgicis ita *Felix Fabri Hist. Suevor. L. I. c. 15.* Notorium est, & sæpe probatum, quod dum quis balbutiens est, vel impeditioris linguæ, si ab uno principe de præmissis, sine alio quocunque suffragio, osculum acceperit, officium loquendi disertissime ætati suæ congruum, mox potenter obtinebit. Neque credibile est ante *Pyrrhum*, antiquioribus longe seculis, fuisse prorsus neminem, qui idem tentare subinde fuerit ausus, quamvis *Historicorum* monumenta nullam nobis simili de re fecerint mentionem: fortean quod juxta *Poëtam*:*

- - - - - *obscura nocte tegantur,*
Vate quia carent sacro;

Sive quod facta demum præclara fabularum commentis involuta, planeque corrupta fuerint. Quemadmodum *Circen* olim *Poëtæ* ferunt humanum vultum, & reliqua corporis membra in beluam protinus immutasse, ceu

quæ tetigit virga summos Dea dira capillos;

Eandem rursus pro lubitu pristinum corporibus statum restituisse tangendo. Quo quidem commento nobis potissimum innuere videntur isti, *Circen*, folis filiam, quæ a Tactu, seu Manibus

(5)

bus, nomen adepta est, (b) plurimasque herbarum virtutes cognovit, & nocere hominibus, & prodesse tactu potuisse. Verum missa hæc faciamus, quod manuum attactum hæc non a deo prope concernant, ad quem noster præcipue collimat scopus.

CAPUT. II.

DE

Salubri Manuum Tactu Ipeciatim.

INter Veteres Hierophilus, Medicus Græcus, apud *Galenum de Composit. Medic. L. VI.* medicamina ob singularem & pene divinam virtutem Θεῶν χεῖρες, & apud *Scribonium Largum in Epist. ad Jul. Callist. Deorum manus* appellavit: vid. *Jo. Rhodii nota in b. l. Barthii Adversar. L. XLVIII. c. 19. Cæl. Rhodig. antiq. lectio. L. XXIX. c. 11.* Nos vere divinas manus in sanandi isto opere agnoscimus, quo generis humani *Servator* ejusque *Discipuli* sub N. T. ævo sunt usi, quippe qui manuum nonnunquam impositione (c) contactu (d) ut & apprehensione, (e) ægros liberare morbis consueverunt. Alioquin per tactum morbos curandi exempla non una nobis exhibuerunt proxima demum secula: Sic *Antonius Benivenerius*, non infimi subsellii quondam Medicus, de *Abditis nonnullis ac mirandis morborum ac sanationum causis libro cap. 45.* scribit, *Joanniam Benciam*, cognatam suam, cum frustraneo labore, omnibusque medicamentis incassum adhibitis, alvi fluxum, quo per multos annos laboraverat, sistere studuisset, eoque nunc res deveniret, ut malum quotidie magno cum vitæ periculo augesceret, tandem omni spe perdita, quod a Medicis derelicta fuisset, Do-

A 3

mini-

(b) Vid. *Rosinus Antiq. Roman. annot. ad Dempsteri L. II. c. 10.* qui e veteri codice Mleto locum Fulgentii sic restituit, ut Circe sit quasi *Χειρῶν κριτή.* (c) *Marc. V. 23. VI. 5. VII. 32. & seq. VIII. 23. & 25. XVI. 18. Luc. IV. 40. XIII. 13. Act. XIV. 3. XXVIII. 8. d. Matth. VIII. 3. IX. 29. Marci. I. 41. Luc. XXII. 51. (e) Matth. VIII. 15. Luc. XIV. 4.*

minicum Pisciensem Monachum, enixe rogasse, ut animo non
 tantum, sed & corpori, extremo morbo ægrotanti, auxilium
 afferret: *Quod cum ille se facturum pro viribus annuisset, admota manu
 mulieris caput compressisse: Tum fusa oratione ac signo Crucis ibidem im-
 presso, abire jussisse;* eo certe cum fructu, ut postea, ad tertium ab
 hoc morbo annum, integre convalesceret. De Francisco Bagnone,
 Monacho Capucino, B. Conerdingii, Junioris, ad Kirstenium
 epistola (f) refert, plurimos eum morbos solo contactu curasse: Et virgi-
 nem Aulicam, Corfiniam Scotti, que duos annos lecto affixa cum bona vale-
 tudine in gratiam redire non poterat, solo contactu ab ipso curatam fuisse.
 Verum hic longe plures facundia sua, & excitata in Deum fidu-
 cia, sanare sine omni tactu visus est. Quale facinus & Marcum
 Avianum, itidem Monachum Italum, simili cum eventu, hoc est,
 admodum fallaci, peregisse notum est: (g) quem ut & Servatores
 Italarum, (vulgo *Salvadori*) *Saludadores* (salutatores) & *Ensalma-
 dores* Hispanorum, (h) nec non in vicinia nostra quondam cla-
 rum, Joannem Thomæum, (i) (vulgo *Jean Thamsseu*) Ripis-Cim-
 brum, lubentes hic præterimus. *Balliolorum* autem in Gallia il-
 lustris familia non æque subtrahenda est, quam miris curationibus,
 quæ manuum tractatione fiunt, fuisse celeberrimam ex *Scavola
 Sammerthane Elog. L. V. p. 142. seqq.* comparet: qui una *Psyllorum* &
Marsorum, antiquissimarum apud Ethnicos familiarum, mentio-
 nem facit. Sed præstat eas ex ipsismet fontibus derivasse. *Pli-
 nius L. XXVIII. c. 3.* sic scribit: *Quorundam hominum tota corpora pro-
 sunt, ut ex his familiis quæ sunt terrori serpentibus, tactu ipso levant percus-
 sos, suæve modico. Quorum e genere sunt Psylli Marsique, & qui
 Ophiogenes vocantur in insula Cypro, sive, ut hic locus ex alio quodam
 Plinii corrigitur, in Hellesponti Pario. Nam L. VII. c. 1. ita legimus:
 Crates Pergamenus in Hellesponto circa Parium genus hominum fuisse tra-
 dit, quos Ophiogenes vocant, serpentium ictus contactu levare solitos, &
 manu imposita venena extrahere corpori. Similis & in Africa Psyllorum*

(f) Vid. Cl. Pechlini L. III. Observ. 32. (g) Vid. Cl. Pechlin. c. 1. & Ten-
 tzelius in colloq. menstr. A. 1692. p. 385. seqq. h. leg. Morhof. Med. Prin-
 cept: Zentgrassius de Tactu Reg. Tr. Disp. poster. §. 3. (i) vid. Pechlin.
 c. 1. Josephi Glanvil Sadducismus Triumphatus Parte I. p. 94. seqq.

gens fuit. Horum corpori ingenitum fuit virus exitiale serpentibus, cujus odore sopirent eas. Eumque Strabo, satis locuples ac diligens Scriptor, testimonio etiam suo hunc in modum firmat: *Parium Civitas est juxta mare, que majorem portum habet quam Priapus ex ea aucta. Nam Ariani, Attalicis obsequentes, sub quibus est ager Priapensis, multum ex horum regione absciderunt, permittentibus quidem illis. Hoc in loco finxerunt Ophiogenes cognationem quandam cum serpentibus habere: proditum est enim mares serpentium morsibus remedio esse, si eos continuo attigerint, quemadmodum incantatores: ac primo livorem transferre, postea tumorem ac dolorem sedare. Gentis hujus auctorem tradunt heroem quendam ex serpente immutatum, qui fortasse unus aliquis fuit ex Libycis Psyllis. Vis autem ea aliquandiu in genus permansit. De quodam scriba non minus enarrat Boerellus Hist. & Obs. Cent. II. Obs. 90. eum innumeros curasse & adhuc curare febricitantes sola brachiorum frictione. Deinde etiam in Emphysemate doloribusque Ventriculi notus Cl. Pechlinus fuit, qui felicem in se expertus manus ἐπίθεσις, aliis quoque magno emolumento eum commendare solebat, L. III. Obs. 30. Porro & in Actis Philosophicis Anglorum A. 1666. m. Maj. n. 6. mentio fit fabri cujusdam ferrarii, honesti viri, qui non solum medicata sua manu veteres ferreos in laminas verterit argenteas, sed & peculiari facultate praeditus fuerit excitandi vomitum demulso stomacho, ventremque laxandi ejus attritione; denique leniendi arthritidem, aliosque dolores, palpando partes affectus. Inter praecipuas tamen & admirandas per manum sanationes, quas secula unquam ostenderunt, primo merito loco Valentini Greatrakii, Nobilis Hyberni, habenda persanandi ratio erit, quam prolixius peculiari quodam libro, Anglico, breviter vero apud Pechlinum (k) & Josephum Glanvil (l) descriptam lege. Hodienum nonnullis Principibus, Angliae nimirum & Galliae Regibus, in more positum est, ut applicita manu strumas feliciter laepius abigant: de quo prolixius egit Celeb. Morbosus in Dissertatione illa, cui Principis Medici nomen inscripsit: itemque commemoratus Zentgrassius Disput. duabus, de Tactu Regis Franciae Witteb. A. 1670. habitis. Idem donum strumosos sanandi Comitibus Habsburgicis a Fel. Fabri Hist. Suev. L. I. c. 15. (qui ta-*

men

(k) L. III. Obs. 31. (l) cit. l. p. 89. usque ad 93.

men non tangente, sed potum præbente manu, hoc fieri scribit) & masculis septimis, non interrupta puellis ferie genitis, tribuitur ab aliis. (m) *Valdesius de dignitate Regum Hispaniæ ex Beu-tero eandem Regibus Hispaniarum curandi gratiam concessam esse asserit, teste Morbosio.* (n) *Quin & Reges Hungariæ quondam tactu curasse morbum regium e Camerario refert Happelius.* (o) Verum singularis admodum est hæctenus recensita per contactum medicina, quæ a quibusvis æque adhiberi nequit. Dispiciendum itaque nunc est, quem etiam vulgatus manuum usus nobis polliceatur fructum: Omissis vero percussionibus, de quarum salutari eventu peculiare opusculum linguâ vernaculâ nuper edidit diligentissimus *Paullini, Flagellum Salutis* nuncupatum. Frictiones nos, palmarum pressus, contactus lenes, &, si quæ sunt cœteræ manuum operæ, è scriptorum observationibus delibabimus. Equidem reperiuntur gentes, quarum omnis ferè morborum cura in membrorum perfrictione, atque attactu, consistit. Et tactus quidem, in curandis corporum vitiis apud *Circassios* ancillis consueti, meminit *Tavernerius Itiner. T. I L. III. c. 12.* De *Brasilianis Pifo* (p) sic scribit: *Mira equidem, tum tuenda sanitatis ergo, cum in plerisque morbis sanandis, frictione & unctione frequenti incolæ præstant, illam frigidioribus & chronicis, hanc in acutioribus adhibentes. Quæ remedia lubenter advenæ imitantur, & ut par est, ex legibus artis hæc & plura medendi Empyricorum genera moderantur.* Veteribus etiam *Ægyptiis*, præter alia salutis remedia, quemadmodum hodiernis etiam *Turcis* (q) omnibusque *Asiaticis* gentibus, (r) & balnea & frictus erant usitatissimi: atque ex triplici fricandi genere istis primum dicebatur, quod volis manuum institui solebat, teste *Alpino* (s) *Quin & Galenus de tuenda sanitate* non solum corpus servari sanum, verum & febres, ex cruditatibus ortas, frictionibus curari debe-

(m) vid. *Zentgrassius c. l. Disp. post. §. 5.* (n) Vid *Ejus Princeps Medicus.* (o) *in Relat. curios. Part. I. pag. 19.* (p) *Hist. nat. & med. L. II. c. 5.* (q) Vid *Rauwolfii Hodæpor. cap. 2. Salom. Schweigerus L. II. c. 33. alii-que* (r) leg. *Mandelsloh, Georg. Andersonius & Joh, Jac, Saar cap. 2. p. 30.* (s) *de Medic. Ægypt. L. III. c. 18. & seq.*

debere affirmat. Et verò ab hujus affeclis sæpius easdem commendari passim in monumentis antiquorum reperias. In Italia certe etiam nunc nihil frequentius esse fertur, palmarum, lacte, vel decocto malvæ, irrigatarum, ad utraque spinæ dorsi latera forti admotione, atque earundem deorsum versus ad calcaneas usque repetitis tractibus. Quam operam, sive lenem frictionem, incolæ *fare le freghe* (facere frictionem) sua lingua vocant, plebi, vel cum vel sine Medicorum consilio, in capitibus & lumborum doloribus, imbecillitatibus corporis, ac plurimis aliis morbis, matutino ac vespertino tempore, usitatissimam, ac summè proficuum. Nostra tempestate quamvis alibi in frequenti adeo usu frictus non sint, tamen penitus e Medicinæ foro non ejiciendos esse, & ratio suadet, & longinquus rerum usus. Sanguini enim ac lymphæ, per vasa capillaria tardius recurrentibus, novum quendam induunt motum ac calorem, quo, simul humores attenuante, transpirationem forte diminutam augent, & spirituum concitando affluxum membra corporis & robustiora reddunt, & ad res peragendas magis habilia. Idque luculento satis exemplo declarant *Acta Anglorum Philos.* cit. supra loco, ubi pedes, ex ingenti dolore omnino infirmos ac debiles, in integrum plane restitutos fuisse solo matutino vespertinoque canis lambitu notatur. Quod si mollior ejusmodi frictio, qualis certe lambitus is est, tantarum sit virium, quid nobis de prudenter usurpata, ac paululum duriori, sperare non licebit? Eo sane pacto & capillorum pexum, frictionis instar in matutinum usum cedentem, egregie conducibilem esse monet Celeberrimus *Pechlinus*, qui *L. III. Obs. 10. novisse sese* scribit, quibus non aliter, quam a pexu forti atque indentidem frequentato, matutini capitis dolores propulsi sint. Similem in Gallia persensit fructum virgo quædam hemicrania menstrua cum vertice capitis tunc ita intumescente laborans, ut ubicunque impressi digiti vestigia sui relinquerent: enimvero huic innoxio quidem, sed molestissimo naturæ conatu vomitus vehemens periodos finire singulas solebat ante, quam, Celeberrimi Excellentissimique Do-

mini Præsidis, Fautoris ac Promotoris maximopere venerandi, consilio admodum salutari obsequuta, octiduoano pectinis usu malum hoc unoquolibet mense egregie anteverteret. Neque quispiam in alendis equis curiosior facile ignoraverit, quam sit utilis iisdem ac commoda strigilum usurpatio. Imo Boyleum aliquando edocuit Helmontius, posse in lacte asinino, recenter emulso, sapore internosci, pexum eodie animal istud sit, anne minus. (t) Merito igitur in *Vita & Mortis Historia* sua passim & ad sanitatem & ad humanæ vitæ longinquitatem frictum adeo commendat Illustrissimus *Baco Verulamius*. * Ac de hujus quidem non negligendo usu sic satis a nobis dictum existimamus. Mentio nunc etiam aliqua injicienda est sive perfrictionis, sive tactus, qui vel hominis jamdum demortui manu fieri vulgo solet ad asperitates cutis, cum primis strumas verrucasque tollendas. Certè vivi hominis manum, vitali calore temperatam, in Tumoribus abigendis, præsertim a flatu extensis, aliquid posse, & ratio dicitur, & testantur etiam Medici non vulgariter docti; (u) Idem vero frigidum defuncti tactum nonnunquam præstare, multis fortean videri possit absolum. Experimenti tamen veritatem exemplis non unis ostendunt Viri auctoritate graves, ac longè experientiæ gloria clarissimi: Quæ quidem huc adduxisse lubenti cum animo exoptaremus, ni uberius paulo hanc nostram increscere modo sentiremus operam. Benevolum igitur Lectorem, harum rerum cupidum, ad ipsos Auctores ablegamus: videlicet *Helmontium*, *Opusc. Demens Idea* §. 46. *Boyleum* c. l. cap. 11. *Act. Philos. c. l. Th. Bartholin. Cent. III. Obs. Anat. 66.* aliosque.

CA-

(t) Vid. *Rob. Boyle usefulness of Natural Philosophy Ess. V. cap. 15.*

* *Conf. Paullini Flagell. Salut. Sect. IV. c. 4.*

(u) vid. *Cl. Pechlinus L. III. Obs. 30.*

CAPUT. III.

DE

Salubri Manuum Tactu in compe-
scendis Doloribus, præsertim in Odontalgia
sedanda.

Salutarem manus usum, non tantum quibusdam homini-
bus peculiarem, verum & pervagatum plurimisque natio-
nibus familiarem, cum primis frictus utilitatem ostendimus.
Videndum porro erit, quanta sit contactuum in sopiendo cor-
poris molestissimo sensu virtus. Equidem cruciatus iis longe
acerbissimos accidere comperimus, quorum partes affectæ, tu-
mores, vulnera, aut ulcera, valde dolentia, inepte atque im-
providè applicitis manibus attrectantur; uti id a Chirurgorum
vulgo fieri, indeque statum ægri pejorem multo reddi, quin &
vulnerum sanationem quam diutissimè differri, sæpius notamus.
Verum longe alia ratio est tactionum, prudenter, & ut secun-
dum Artis normam decet, adhibitarum. Quibus intensissimos
nonnunquam dolores (ut indoctis imperitisque hoc παράδοξον
videatur) ægrumque adeo, eorundem ferocia victum, ab ani-
mi, vel deliquio, vel furore, continere licebit. Scilicet, vel
lippis tonsoribusq; cognitum, quanta sit manuum efficacitas in ce-
phalalgia mitiganda, cum primis ubi suturarum cranii vel immi-
neat, vel facta demum sit aliqua disjunctio. Et vero vidit Cl.
Pechlinus (x) Hamburgensem fœminam, gravissimis capitis doloribus, a su-
turarum discessu ortis, affectam, ab admotis vehementius filia manibus
solatium expertam fuisse, mox iterum ad remissorem contactum invale-
scente dolore. Legatur hic quoque Bootius L. de affectibus omissis cap. 4.
In multis aliis humani corporis morbis quid non inde persentisce-

B 2

re

(x) cit. loco.

re nobismet videmur solatii. Quod sane sæpissime laudatum Pechlinum, magnæ existimationis Virum, permovit, ut singulares tactus manuum laudes peculiari quodam titulo ac nitidissimo, ut solet, stylo persequeretur. Atque adeo neminem vitio nobis daturum esse autumamus, quod maximi momenti verba, præcipuè quæ convenire exactè nostro proposito videntur, ex observationibus ejusdemmet mutuata, huc pertrahamus. Sunt autem talia: *Quid in mitigandis doloribus manuum tactus possit, vix quisquam est, qui non experimento domestico didicerit; neque vero simpliciter admotam manus, quæ & ipsa calore salubribusque effluviis plurimum potest, sed & compressio, etiam vehemens, plurimum conducere videtur. Tumores quosque & extensiones a flatu manus commode admotam pulchre temperat, imo, si fortius applicetur, etiam laterum dolores puncturasque imminuit, dum nimias Thoracis Costarumque expansiones, quæ fibras doloremque augere solent, pressione compescit. Mirificum etiam in Hypochondrii sinistri doloribus, Splenem vulgo vocant, manus admotam remedium; est enim, ubi alia non sunt, quæ juvare possint, præsens in benefica manu solatium, &c. Dolores Nephritici sæpe & ipsi, si ad latera & inania ventris convertantur, magnum a manu accipiunt delinimentum. In Vesicæ Calculo, qui colicam glandem excruciat dolor, nullo alio, quam perpetui contactus frictusque mitioris remedio temperatur. In Capitis, Dentium & Aurium doloribus quid manuum fortior applicatio possit, etiam vulgo notum est, quid quod ipsi illi dolores manus beneficium ultro persæpe provocent.* Sistimus hic gradum, quod reliqua, quæ apud laudatissimum Auctorem sequuntur, jam dum superius, suo quælibet loco, a nobis sint adducta: Et cum in hisce ob argumenti evidentiam verborumque pondus tantum non omnia sic constituta sint, ut vel majoris ornamentum, vel probationis dilucidioris non indigeant, nostræ Dissertationis filum, quod fusiori eorundem insertionem abruptum quasi cernitur, iis, quæ de dolore dentium habet Celebratissimus scriptor, rursus subnectimus. Nempe videri possit *πρόβλημα* nostrum non adeo novum, quod hic à Cl. Pechlino doloris dentium, tactu sedandi, paulo ante mentio quædam fiat, quin & Cardanus ætate jam tum sua acerbissimi ex dente doloris, pariter, h. e. attactu, sopiti,

sopiti, aperte meminerit. Porro autem increpandi etiam nos putabimur, qui non solum in Præfamine nostro, sed & tanto cum verborum apparatu eam promiserimus *ἐγχείρῃσιν*, quæ momentaneo opere omnem protinus sistat doloris sensum; sive enim genis admove- vere manus, sive ipsismet dentibus cum Cardano, velimus, utro- bique illudi quasi videbimur fallaci læpius experientia. Sanè, si qui- dem cum istis dentium curationibus omnino conveniat etiam no- stra, pervulgatam eandem, nedum novam, dici posse confite- mur: neque etiam simpliciter, & ad tactum, sed ad tangendi mo- dum, respicientes, planè novam æstimavimus, quam hic describi- mus dentium medicinam. Verum enim verò longè diversissima ea est, & a communi, & ab illa simul tactione, quam Cardanus, ceu singularem nobis reliquit. Interim de experimento utroque nobis quam maxime gratulamur; opinantes nostram inde me- thodum eò facilius apud doctos aliquam assequuturam esse fidem, quod, dum Clarissimi ambo Viri jam tum ostenderint *ὁδὸν ἀλγίαν* tactu, si non semper, saltem aliquando atque insigniter, mitigari posse, nos modo tangendi rationem præbeamus, qua semper, protinus & planè tolli dolorum sensus queant. Discrimen autem ut magis pateat, en! omnibus verbis expressum *Cardani* locum præmittimus: *Nuper cum hoc scriberem, dolor acerbissimus duos ultimos maxilla sinistra superioris dentes vexabat: unde consensu quodam & alios omnes superiores ejus partis dentes affligebat & maxillam totam, adeo ut os excuti videretur: tum etiam oculum & aurem & nasi partem eandem ve- bementer urgebat, nec ullo auxilio abscedebat, sed intermittens quando- que revertebatur. Dextra manu dentes apprehendebam, distrahebam, nihil proficiebam Tandem casu aliquo inveni, quod ubi sinistra manu le- viter apprehendissem dentem, qui magis vexabatur, ita ut pollice partem ex- teriorem, indice interiorem comprehenderem, statim non solum dolor illius dentis, sed & totius partis sedabatur. Illud vero mirabilius, quod quan- tò levius tangebam, tanto celerius ac perfectius dolor sedabatur. Fiebat autem sedatio hac confestim: & hoc, cum rediret dolor, sæpius plus quam vicies sum expertus, donec sic sponte abscessit, & liberatus sum. Nos ne- que manu malis applicita, neque ad motis denti digitis malum*

comprimere conamur, verum uno saltim digito, sive indice, sive alio, unicum in externa aure locum paulo pressius, & momenti temporis spatio circiter, attingimus: Et, si quidem in sinistra maxillarum parte dentes agritudo vexet, sinistram, sin in dextra, dextram aurem premimus. Locus autem supra meatum auditorium, quam proxime Antitragum, in ipsa illa eminentia est situs, quæ a tuberculo hocce in concham transverso ductu vergit, atque tandem sub scapha oblitteratur.

CAPUT. IV.

DE

Discrimine contactuum singularium, eorumque operandi modo generatim.

EXemplorum, quæ Tactus salubritatem, non sine magna admiratione, ostendant, haud exiguum conspeximus numerum. Verum videri hic multis merito possit quasi quædam farrago, quæ ad turbandum magis, quam illustrandum, in tanta rerum caligine, mentem lectoris idonea sit, atque accommodata. Neque enim Historici munus hac ipsa dissertatione in nos suscipere volumus, quamvis, si quidem voluissimus, nec id fortean absque omni de rebus iudicio sustineri debuisset: neque discrimen, quo singulares contactuum eventus a vulgo obviis sejunximus, sufficere, queat, quod non omnium, quæ sub singularium numero continentur, una sit eademque ratio: Dein possit alicui res nondum satis explicata videri, num odontalgia per tactum sanatio, cujus in gratiam ex historicorum scriptis copiose deductam relationem dedimus, ad has, vel istas, manuum operationes referri debeat. Meminimus enim, fuisse, quidam experimentis eam ostenderemus, vel peculiari, qua tam

con-

continuo sedetur dentium dolor, virtute nos pollere, neque ita ab omnibus fieri posse, vel forti ægrorum imaginatione, sublatum eundem crederent. Porro & sub primi generis censu reperias, quæ reliquis forsan rectius sint adscribenda. Exemplum esto dolor ventriculi, cujus curationem singularem duximus, a cerrimo Cl. Pechlini judicio permoti, qui præter contactum etiam effluviarum salutarium aliquem usum fuisse hariolatur; verum, postquam fortuita sermonum occasione ex Celeb. & Excell. Domino Præside intelleximus, semet a summis stomachi torminibus uxorem imposita sua manu aliquando liberasse, suspicari nos cœpimus, non expirationibus, sed soli manus calori, tribuendum esse, quod is dolor tam feliciter ab homine isto sopiri potuerit. Balliolorum quoque familiam seu prolapsu, seu violentia, seu ictu fracta, aut luxata, ossa, nervosque & artus contusos, vel quovis modo sede sua emotos, tacita quadam vi sanasse, ut cum Scævola Sammerthano credamus, nondum satis testato aliquo indicio evicti nobismet videmur. Namque Elogii sequentibus quibusdam verbis manifestum ipse Sammerthanus facit, sese cum veritatis detrimento, cum favori aliquid dedisse, aut certe medicarum rerum imperitia sic fuisse deceptum. Merentur ipsa Scriptoris de Henrico III. seu Magno, verba, ut diligentius paulo animadvertantur: *Vidi ego, inquit, dum ægros curaret, habilique & blandienti, manu ossa luxata, vel fracta, nervosq; & artus e sede profilientes, aut diductos tractaret, atque ad consueta munia revocaret, (quod quidem repositione ossium in pristinum locum fieri debebat) eum tanta dexteritate usum, ut seu manus agilitate, sive opinione, quam de tanto viro præcepisset ager, nullos interea (dum nempe reducerentur ossa) sentiri dolores, neque naturæ adversos percipi sensus, ita illos alte sopire ac demulcere noverat.* At vero, qui potuit opinio ægri, seu Viri aestimatio, aut dignitas, efficere, ut nulli sentirentur dolores? Equidem videmus pugnantium animos affectuum vi ita plerumque abripi, ut ingentes corporum offensiones sine lamento lachrymisque, fere etiam sine sensu, perferant: novimus etiam cogitationum sedulitate quosdam

dam adeo devinctos esse, ut de iis *Seneca* illud merito dici possit: *Nibil crus sentit in terris, quando animus est in cælo.* Verum enim vero in fortissima partium distensione, sine qua tamen ad pristina revocari munia membra nequaquam possunt, omni dolorum sensu carere plus quam Stoicum, imo plus quam humanum est. Adeo naturæ plane adversum, naturæ adversos tum non perceptos fuisse sensus, quod *Sammerthanus* statuit. Præterea non potuit etiam summa dexteritas agilitasque prohibere, ut prorsus non iidem sentirentur. Quis enim, Chirurgicarum operationum gnarus, non noverit, quanto sæpius labore, indeque non exiguo dolore necessario exoriente, membra distendantur, atque ossa simul pristino loco rursus adaptentur. Demus tamen *Henricum Balliolum* hæc omnia maxima habilitate, minori autem cum dolore, præstitisse, sane nulla exinde vis tacita, sed summa sanandi peritia elicitur, quæ vel ex sequentibus *Sammerthani* verbis clare elucet: *Præterea sic aptè ligamenta præparabat, & ægra corpora obligabat, adeoque inexplicabili serie & ordine fascias & vittas constringebat, ut non amplius ossa, vel artus, vel nervi debiscerent, aut dimoverentur: sed hujusmodi ligaturis & manus tractatione facile sequerentur, quocumque torqueret, & in ordinem illos reduceret.* Etenim sola manuum ac fasciarum recto usu eandem sanandi felicitatem quis consequi possit. Imo vero cuilibet Chirurgo eo maximè studendum est, ut quam fieri potest, minimo dolore aptissimisque ligamentis ossa luxata & diffracta, quin etiam vulnera, percuret. Itaque opere maximè Chirurgico illud a laudatis *Balliolis* peractum fuit, a quo per ignorantiam aberrasse nobis videtur *Sammerthanus*. In reliquis etiam supra traditis, cum sint quædam, quæ maximam nobis falsitatis suspicionem commovent, videmur operæ forte pretium facturi, si & ista prius examini subjiciamus, quam exempla universim, & ad agendi modum respectu, in peculiare classes subdividamus; ne scilicet nobis contingat, ut pro *Junone* nubem amplectamur. Et ad *Psyillos* quod attinet, merito de eorum præstanti virtute dubitaveris. Fabulæ enim simillimum est, eorum corpori ingenitum fuisse virus exitiale serpentibus,

ut hujus odore sopirent eas, quemadmodum Plinius L. VII. c. 2. scribit (z) Cui solenne hoc est, ut plus alienæ fidei, quam suæ experientiæ confidat. Nescit nimirum Natura tale in animalibus venenum, quod vel expiratione perniciosum esse possit: neque id probatum reddit accensum cornu cervinum, de quo Scriptorum quorundam veterum sententia est, fugare id serpentes; si quidem verum est experimentum, quod alioquin ita commodè institui nequit. Longe enim alia subest ratio: Fugare animantia quivis fumus potest, quin apes etiam idem necat. Interim venenum non est omne, quod molestissimum. Tintyritarum in insula Nili exemplo, quibus nempe Crocodili non infensi dicuntur a Strabone, & quos tanto iisdem terrori esse notat Plinius L. XXVIII. c. 3. ut vocem quoque eorum fugiant: sive ut sola voce territi cogantur evomere recentia corpora ad sepulturam, (aa) non fit magis verosimilis Psyllorum odor: Obscurum enim ita confirmatur per æque obscurum. Hodie certe nullibi reperitur gens, quæ innoxiam sese a rapina illorum profiteri audeat. Neque tamen credibile est, præcellentissimum ejusmodi donum, genti cuidam singulariter inditum, in posteros propagari noluisse naturam, omnium rerum, quæ in mundo sunt, beneficam conservatricem. Adeo in hoc Plinium frustra tueri videtur Celeberrimus noster Morhofius in Principe suo Medico. Atqui hunc errorem genuit falsa Plinii de Psyllorum sanatione opinio. Persuasissimum nempe ei fuit, hos non suctu tantum, sed vel tactu ipso levare aspidum morfu percussos, & sic tota eorundem corpora serpentium ictu læsis prodesse, sec. LXXVIII. c. 3. Non ita negligenter de eis, sed exquisite admodum, statuit, Romanorum Medicorum facile Princeps, Celsus qui L. V. c. 27. neque hercule, inquit, scientiam præcipuam habent hi, qui Psylli nominantur; sed audaciam usu ipso confirmatam. Nam venenum serpentis, ut quædam etiam venatoria venena, quibus Galli præcipue utuntur, non gustu, sed invulnere nocent. Ideoque colubra ipsa tuto estur: ictus ejus occidit. Et si stupente ea (quod per quædam medicamenta circulatores faciunt) in os

C

(z) Add. Plinii L. VIII. (aa) Vid. L. VIII. c. 25.

digi-

digitum quis indidit, neque percussus est, nulla in ejus saliva noxa est. Ergo quisquis, exemplum Pſylli ſecutus, id vulnus exaxerit, & ipſe tutus erit, & tutum hominem præſtabit. Illud interca ante debet attendere, ne quod in gingivis, palatove, aliave parte oris ulcus habeat. In hujus ſanè judicio, ut ſincero, ſic accurato, eo tutius acquieſcere nobis licet, quod, Medicus ſuo tempore quam optimus, omnium diligentiffime & penitiffime ea explorata habeat, ac de Pſyllorum opera judicare potuerit. Quin etiam egregie ſententiam hanc illuſtrat hiſtoria Cleopatrarum, qua, ut graviter cecinit Poëta: (bb)

generoſus

*Perire querens, nec muliebriter
Expavit enſem, nec latentes
Claffe cita reparavit oras.
Auſa & jacentem viſere regiam
Vultu ſereno fortis, & aſperas
Traçtare ſerpentes: ut atrum
Corpore combiberet venenum.*

Eam enim quum ab interitu propter applicitam corpori aspidem, ejusque morſum ſummè peſtiferum, vendicare omni ratione ſtuderet Auguſtus, dicitur Pſylos adhibuiſſe, qui venenum e vulnere ſugerent, teſte *Suetonio in Auguſto & Dione Lib. LI.* Qui ſolius adeo ſuctus, tactiõis plane nullam fecere mentionem. Non ergo attactu, ſed ſuctione, ſi quid potuerunt Pſylli, id omne præſtitere. Nec de Marſis quod jaçtatur, & Ophiogenibus, certius quiddam conſtat. Cum, quod Strabonis auctoritatem concernit, ipſe non tantum fabulis oppidò ridiculis narrationem ſuam ſuſpectam reddit, ſed etiam incantamenti haud levem facit ſuſpicionem. Accedit, quod Marſos a Circes, ob magicam artem famoſiſſimæ mulieris, filio ortos, & ideo in eſſe iis vim naturalem eam: & ſerpentes contrahi Marſorum cantu, etiam in nocturna quiete, dicat *Plinius.* (cc) Quo & Poëtarum *Lucilii verſus L. XX. Satyr.* pertinent.

JAM

(bb) *Horatius L. I. Carm. Od. 37.* (cc) *L. VII. c. 2. & L. XXVIII. c. 2.*

*Jam disrumpetur medius; jam ut Marsus colubras
Disrumpit cantu, venas cum extenderit omnes.*

Sed nimii fortean fuimus in enucleanda horum falsitate. Prope-
rabimus ergo, breviori tamen stylo, etiam ad alias quasdam
contactuum historias, non minori, quam priores, difficultate
laborantes. Quis enim Borello, suspectæ alioquin fidei Viro,
crederet, brachiorum solo frictu potuisse a quoquam curari fe-
bres? Quisnam exturbatæ adeo mentis foret, ut putaret, ab
homine per manuum, sive nudarum, sive medicamento im-
butarum, affricum ferri magna quædam frustra in argentum
posse mutari? Docuimus equidem supra frictionis in servando
& sanando corpore non minimum esse usum, sed nunquam ad-
ducemur, ut febres ea potuisse expelli autumaremus. Profe-
cto longe universalius hoc morbi genus est, quam ut sola bra-
chia sedem agnoscat mali. Æque incredibile est, manuum, ex-
trinsecus admotarum, ope vomitionem fuisse excitatam, alvum
solutam, omneque genus dolorum delinitum. Sed hominum
fidem immensum superat metallorum ista manualis permutatio.
Sane eousque in homine expirationum efficientiam exaggerare,
est communem naturæ cursum invertere, limpidosque, ex qui-
bus veritatis ratio est haurienda, fontes turbare. Neque enim
summa corporis temperies, & inde proveniens balsamica quæ-
dam virtus, Tincturæ Universalis instar se diffundens, hoc ne-
gotium ita planum reddunt, & perspicuum, quin immanissima ap-
pareant & fœdissima rerum monstra. Eademque religioni eo
periculosiora, quo Naturalismi seminia menti humanæ inserunt
occultius, atque omnem miraculorum nomenclaturam e me-
moria hominum sensim delent. Ejusdem etiam farinae viden-
tur quamplurimis conditionibus enarratæ, ac clarissimorum
quoque Virorum testimoniis affirmatæ curationes, à Greatra-
kio, Nobili quodam Hyberno, institutæ. Quæ, ut historiæ fide
non destituantur, apertis nihilominus notis causarum rationem
ipsæ subinde produnt. Quales quidem hic afferre prolixum ni-
mis foret, illud satis esse poterit, quod *B. Morhofius* in *Msripto*
C 2 quo-

quodam Collegio de Hist. Universali annotat: *Eum a Rege in exilium ire jussum.* Quod sine gravi causa sic contigisse, haud est verosimile. Adeo verissimum est illud *Επιχάρμειον*, a Cicerone commendatum: *Nervi atque artus sunt sapientiae, Non temere credere.* Tandem etiam sunt, qui de exemplorum, capite primo a nobis relatorum, veritate admodum dubitant: Sic *Delrio disquis. mag. L. 1. c. 3. qu. 4. cum Anton. Mirand.* quæ de Pyrrho narratur, mendaciis incredibilibus annumerat: & *Celeb. Joa. Rhodius not. ad Scribon. Larg. pag. 15.* non Pyrrhitantum, sed & *Vespasiani & Adriani* historias fabulis affines esse judicat: *Zentgrassius* istam de Adriano narrationem lubricam dicit. Sed cum æque culpandum sit, temerarie, & meris conjecturis innixa censura, quæcunque Veterum rejicere, ac nimia iisdem fide indulgere, merito nos illud *Terentii servatum* tenemus: *Ne quid nimis.* Quæ autem de Comitibus Habsburgicis a *Fel. Fabri* referuntur, non sine ratione valde habet suspecta *Camerarius Oper. subcis. Cent. III. cap. 42.* Examinatis itaque ac rejectis, quæ falsitatis non minimam suspicionem incurrunt, aggredimur nunc & reliqua *Tactu* singularia exempla. Nempe horum quidem alia divina quadam virtute coruscant, ut quæ a *Servatore nostro*, ejusque *Discipulis*, sunt edita. Agnoscuntur autem in eo potissimum divinæ vires, quod non tactu solum, sed nonnunquam etiam verbo, sine corporeo quodam attactu, hoc est, solo nutu, ægri sint persanati. Patet igitur tactum, in tollenda ægitudine adhibitum, non nisi *Symbolum* fuisse curationis divinæ: qualis v. gr. etiam luti ablutio existit in sanatione cæci nati *Job IX. v. 7. & 15.* Est quoque hæc pertactionem medendi ratio minime fallax, & plane non fucosa: Prætereaque omnium reliquarum occultior & penitus abstrusa, utpote quæ nulla ingenii & mentis acie penetrari, nullis naturæ legibus comprehendere queat. Adeo nec in hujus censum deduci possunt, quæ in medicina quotidie evenire vulgo dicuntur, miranda rectius, quam miracula, dicenda. Alterum genus contactuum flagitiosum est, & fallacis præstigiisque dæmonum inquinatissimum. Quo non tantum rerum naturalium simula-

mulatus usus ad perniciem humani generis vocatur, quemadmodum a Circe factum memorant Poëtæ, atque hodiernum id a Magis frequenter fieri notum est: cujus rei plura exempla legi possunt apud *Nic. Remigium Dæmonolatr. c. 37.* Sed & religionis sacræ ceremoniæ, ἰδωλολατρείας, vel superstitionum, perverfis moribus deformatæ, simul adhibentur: (dd) Cujus exemplum Pyrrhus nobis Galli Gallinæci immolatione, ac Lienosorum tactu, præbet. His enim plerumque, naturalium & divinarum rerum abusu, improvidas hominum mentes irretire, & tanquam personatas reddere fraudes suas cupiunt malitiosi spiritus. Neve quis mortalium miraculorum veritate capiatur, ipsi his similia fingunt, & παροζήλια quadam Servatoris nostris facta imitari conantur. Quo pacto Vespasiani atque Adriani curationes videmus esse peractas. Quæ sane specie tenus in multis conveniunt cum illa historia, quæ in sacris literis a *Johanne Evang. cap. IX.* enarratur. Id tamen difficile creditu est, potuisse natum cæcum Dæmonis ope recipere visum. *Salmasius* quidem eam ob causam in commentariis suis pro *natus cæcus* legendum esse statuit *vetus cæcus*; *B. Morbosius* contra hanc rationem nullius esse momenti ait, quia seu natum, seu veterem cæcum, visum recepisse tactu solo, æque poterat videri incredibile, & oculos recepisse commodius dicatur natura cæcus, quam qui vitio accedente factus. Verum enim vero, quod pace tanti Viri dicamus, non tam certo potest hoc affirmari, quod sæpe, imo fortassis ut plurimum, cæcorum datorum labe vel in retinæ defectu, vel in nervi optici, aliusve partis mala conformatione residere queat. Sic novimus nos Virum doctissimum, cui mira familiæ calamitate, inter alios liberos, tres sunt cæci nati, omnes gutta serena laborantes. Jam vero omnino experientiæ repugnat, vitium ejuscemodi ulla arte corrigi posse: neque dæmones eam habere in hac rerum universitate potestatem, ullo exemplo constat. Hinc quam optime *Melanchthon* apud *Camerarium*: (ee) Non potest, inquit, *Diabolus* facere illa: restituere vitam mortuis, item anum effætam facere fecundam

C 3

(dd) Vid. *Remigius c. l. cap. 48.* (ee) In hor. subcis. supra c. l.

cundam, sistere cursum solis, & multa alia, quæ inimitabilia Diabolo sunt, quæ sunt testimonia divine potentia in Ecclesia. Neque etiam correctio Salmasii necessaria adeo videtur, si intelligamus, pro nato cæco ab omnibus habitum, qui a natalitiis occæcatus erat. Idque ab ipso fortassis dæmone, quem talia nonnunquam patrare, eo saltem proposito, ut post eadem removens hominibus miraculorum specie imponat, non sine causa conjectat judiciosissimus & diligentissimus artium ipsius indagator, *Remigius* (ff) Atque adeo existimandum est, non Solo tactu, multo minus per miraculum, fuisse restitutum, sed quibus mali spiritus operibus oculos amiserat, iisdem eum recuperasse visionem. Etenim illas hic tueri nolumus partes, quibus omnes Dæmonum artes ab occulta quadam & subtilissima, naturali tamen, facultate perfectæ asseruntur. Quæ si ita sese haberet, non possent eadem artificia, quæ Magi ad incantandum adhibent, modo salubria, repente insalubria esse; neque v. gr. pulvisculus, qui vel sola inspersione in vestimenta aliis nocere solet, tuto manibus ipsarum sagarum tractari. (gg); neque magicæ rei virtus peculiaris earundem assensus adeo indigere (hh). Accedit, quod magica operatio, similem in modum a non Magis instituta, nihilominus, eam non producat vim & effectum, quem per incantatores vulgo exoriri videmus. Tertium genus tactuum singularium est, cujus exoptatus adeo eventus e causa quadam naturali ita nequitur, ut nec ab omnibus ob occultam impeditioem, nec per omnes, expectari possit. Tales præcipue sunt Gallia & Angliæ Regum tactus, quod eorum, qui aliis etiam similiter tribuuntur, maxime dubia sit veritas. Videlicet non illorum inhæremus sententiæ, qua vel divinum munus hunc sanandi morem esse, vel per τὸ θεῖον, Majestati regiæ peculiariter insitum, levari morbum, edocetur. Necessum enim foret, in eo miraculum, idque imperfectum, agnoscere, quoniam non omnes æque feliciter & constanter sanari compertum est. Multo minus pollicem

(ff) *cit. l. cap. 45.* (gg) *Vid. Remigius c. l. cap. 37.* (hh) *Vid. Idem c. l. 38.*

cem *Deusingio* (ii) premimus, qui non Pyrrhi solum, sed &, quæ contactu sunt curationes, in universon fere omnes in magicis & superstitionis habet. Namque non omnes mirandi effectus, quorum abscondita ratio est, fallaciis Dæmonum sunt adscribendi. Naturales potius statuimus, quod similes etiam similiter produci possint rebus mere naturalibus, ut defunctorum manibus hoc superius probatum est. Quales autem sint strumas per tactum istum abigendi rationes, num scilicet per oleum, manibus inunctum, quod bufonum esse vult *Borellus*, (kk) vel per imaginationes ægrorum, vel alios naturæ modos, tollantur, dubia res, & dissensionis inter doctissimos plena est. Nos quidem non audemus

tantas componere lites,

quum in curationis istiusmodi condiciones altius indagandi nobis desit occasio; verosimilior tamen nobis videtur de imaginatione opinio. Quantæ enim ejus sint in rebus humanis, itemque morbis, vires, quotidianis pene discimus exemplis. Quorum, nisi brevitati studeremus, magnum huc afferre numerum possemus. Sufficere hic pauca queunt: cum primis, quod de quodam apud *Cl. Peccblinum L. III. Obs. 32.* narratur. Is enim totus Paralyticus à concione & benedictione supra memorati Bagnonii, in quam non sine molestiâ conjux & amicus eum deduxerant, confestim, velut novus homo, pedibus, quibus insistere aliquot annis nequiverat, non solum pro lubitu incedere, sed & profilire, ingenti cum miratione, potuit; verum, postquam per Nobilium, credulitatem muliebrem & phantasiæ lusum exprobrantium, sannas & irrisiones labefactata fuerat fiducia, nox in pristinum iterum incidit & statum & valetudinem. *Michael Medina*, (ll) citante *Fieno*, scribit, se *Salmantica* puerum quendam novisse, qui gratiam sanitatis (Sanandi donum) habere credebatur, qui multos homines solò attactu gravissimis morbis liberabat: sed morbos tandem iterum recurrisset, quando jam ægrorum imaginatio deseruisset. Quinimò mulieris è *Benivenio* exemplum huc commo-

dè

ii) Vid. *de morb. superst. orig.* §. 61. (kk) *Cent. IV. Obs. 38.* (ll) *Lib. I. recta in Deum fide cap. 7.*

dè referri posse videtur: cum primis ubi, quæ Celeberrimus *Pechlinus cit. l. Obs. 12.* perquam doctè edisserit, paulò attentius consideramus. Accedat Iepidum illud adversus Ardorem Stomachi consilium, non tantum *Joh. Agricola* quondam cognitum, sed & multiplici quorundam experientia, (mm) & Nobiliss. Excell. Dni *Waldschmiedii* nostri, Fautoris & Amici maximopere colendi (qui in seipso non solum, sed & in pluribus aliis per jocum id egregio cum fructu tentavit) assensione probatissimum. Ipsius auctoris verba, quibus describitur, gratiam fortassis aliquam merebuntur. Ea autem hæc sunt (nn): Ein lächerliches Experiment habe ich neulich wider den Sood gesehen / daß einer nur an einen Strick gedacht / welcher mit der Wagen-Schmier / so auß einem Rade gelauffen / bestrichen und ins Haus in einen Winkel gehenget worden / so ist ihm der Sood alsobald vergangen. Sexcenta ejusmodi exempla hic notari possent: Sed manum de tabula. Plura qui velit, legat *Ephem. Nat. Cur. Dec. II. A. 8. Obs. 178. 180. & passim, Pechlini L. III. Obs. 13. usque ad 16. nec non Th. Fieni elegantissimum libellum de Viribus imaginationis. Tantum de Contactuum singularium differentiis!*

CAPUT V.

DE

Discrimine vulgati manuum usus, earumque operandi modo generatim.

UT flagitiosè cum Medica doctrina agunt, qui, non rerum humanarum vitio, sed vel turpi professionis inscitia, vel execranda quadam malitia ducti, utilissimam mortalibus artem inconditis falsissimisque observationibus contaminant; ita

(mm) Vid. *Ephem. Nat. Cur. Dec. II. A. 8. Obs. 179.* (nn) *Joh. Agricola in Chirurg. parva Tract. II. p. 251.*

pessime studiis suis consulere videntur, qui easdem, crudas quasi
 & incoctas, magna aviditate ingerunt, ingestas parum digerunt,
 neque ab iisdem secernunt, multominus in augmentum tandem
 scientiæ convertunt, illa, quæ, probe probeque veritatis acri bile
 dijudicata, quam optima debeant haberi, reliquis & inutilibus, ritè
 segregatis. Nos ne in Dissertatione hac nostra rerum obscuritate
 similiter prolaberemur, materiem, ab aliis hæctenus nondum
 perfecte pleneque lustratam, ut pro viribus licuit, provida cura,
 animoque considerato, tentavimus: neque non præcedenti capi-
 te tactuum singularium exempla, veritatis quasi lance librata,
 suo quævis gradu, seu classe, quam a nobis fieri potuit, apte
 locavimus. Restant nunc æquali industria pervestigandæ manu-
 lum, vulgariter in morbis usurpatarum, actiones. Quæ, quum
 non solum multiplici effectû, sed & variis corpus humanum af-
 ficiendi modis, itemque inter sese, discrepent, facile patet,
 longe majorem hic nobis aperiri campum, si singulas historias
 velimus spectatas. At vero, quoniam, cognitæ exacte & tactu-
 um discrimine & operatione, haud adeo difficile est de effectû
 & usu iudicium, erimus præcipue nunc in vario contactuum
 genere, eorundemque diverso operandi modo occupati, addi-
 tis tamen ubique sanationum nonnullis exemplis, quo illustrior
 tandem fiat, & clarior nostra contemplatio. Præcipua autem
 manualium tactuum genera nobis videntur esse Tactus ma-
 nuum simplex, percussio, & frictio. Reliquæ enim tangendi per
 manum rationes ad unum eorundem genus commode referri
 possunt. Atqui hæc omnia generatim & universè operationem
 pressu, sive, ut alii loqui malunt, impressione, peragunt, ex
 qua dum fibrillæ papillares nervæ, in cutim terminatæ, & spi-
 ritus in iisdem animales commoventur, perceptio oritur, quam
 tactus sensum, & sensationem, appellamus. Estque hic effectus
 naturæ maxime conveniens, & ordinarius. Insuper exemplis
 superius adductis constat, naturaliter etiam salutem corporis
 humani membræ tactu manuum vario modo dari posse. Jam
 vero, quum plerorumque morborum, præsertim attactu isto cu-

randorum, causæ in solo spirituum animalium vitio non reside-
 ant, videtur neque sola eorundem commotione eosdem tolli,
 verum, ut exoptatus sequatur eventus, etiam humores partium
 corrigi debere. Quod quemadmodum contactu fieri queat, o-
 peræ pretium est in singulis tactionum recensitarum generibus dis-
 quirere. Et hæc inter primum nobis esto Percussio. Quæ pressus est
 incitatus, cum impetu majori, vel minori factus, ut major nem-
 pe fuerit, vel minor, moventis vis: omnem etiam operandi vir-
 tutem à motu, ac repetitis ictibus sumens. Minus vehemens, ac
 repetita percussio locum habere potest in Dysuria, ut vel ex
Observ. med. MS. Jfraëlis Schmidii (oo) discitur: Ein Preussischer
 Jäger hat einen alten Leit-Hund gehabt / so aber ohne die
 höchste Beschwerde nicht harnen können / wosfern nicht je-
 mand mit der Hand zuvor selbige Gegend eine Weile sanfft
 geklopfft hätte / alsdenn ist es gangen / wie es solte. Simili-
 ter etiam conducere videtur in singultu: quo pertinet exemplum
 ab eodem laudato *Paullini* (pp) annotatum, nisi quis repentinum
 auxilium vini calidi, nucis myricæ, & cretæ viribus tribuere ma-
 lit. Non minus puerulis, periculosius tussientibus, Phthificis et-
 tiam, qui pituitam viscidiorẽ e pectore difficulter admodum ex-
 cernunt, iisque, quibus ob avidissime deglutitum cibum, &
 oclusam inde gulam, suffocatio imminet, prodesse dorsi per-
 cussionem, exemplis nosmet edocti sumus. Ad expellendum
 denique ex utero mortuum fœtum percussiois fortitudinem
 commendat Cl. Vir. *Ib. Bartholinus*, (qq) qui *Fœtu*, inquit, mor-
 tuo, præsertim in partu ipso hærente, quum propter angustiam viarum
 matrisque imbecillitatem ex angustiis eluctari non potest, ne sine spe miserè
 relinquatur, impositus orbis ligneus, vel stanneus, super umbilicum fortis-
 sime manu Medici vel adstantium percutiatur: Idque exemplo com-
 probat. Quibus, ut & manus ictu, maxillæ inferiori luxatæ dex-
 tre adhibito, perspicuum fit, percussioi tam in viscera atque ea
 quæ intus hærent, quam ossa etiam luxata non minimum poterit
 statim

(oo) referente Dn. *Paullini* in *Flagello Salut. Sect. IV. c. 6.* (pp) cit.
l. cap. 1. (qq) *Cent. VI. hist. 83.*

statis esse. Cum primis autem humores, ut ad motum sua natura proniores, percussione incitamentum accipiunt repetita & forti. Namque hinc est, quod manuale hoc auxilium sibi tam conducibile expertus fuerit non nemo, cui sine vehementioribus in clunes ictibus nulla unquam obtingere potuerit seminis emissio (rr) Præterea etiam motus intestinalis, externo valentior redditus, subsistentiam humorum interdum sublevare potis est. Atque huc spectare videtur ista dolentium tumorum cura, cujus idem *Bartholinus* (ss) meminit his verbis: *Affinis est huic curatio, qua quoscunque corporis dolores exteriores & tumores, pugnis vehementioribus parti dolenti impactis domare amicum vidi, ut quasi fustibus molles fiant magis, quam ullis emplastris.* Itemque & illa apud *Sinapium*, (tt) qui *Hæc de motu, inquit, meditati occurrit mihi memoria Abbatis certi, quocum mihi ante paucos annos non parva intercessit familiaritas & consuetudo. Prædictus nempe Abbas sæpius conquerebatur se puncturis laterum, imprimis sinistri divexari, quas ipse non alio remedio se discutere, mihi narrabat, quam iterata pugnoque inslicta forti percussione, tandemque longa frictione loci dolentis. Suadebam autem eidem Abbati, qui sæpius etiam Podagricis fatigabatur deliciis, ut fustibus adventantem exciperet Podagram, sed ipse negabat consequentiam circa remedii paritatem.* Verum minus recte is negavit, quod ictuum in Podagra fructus variis exemplis a *Dn. Paullini* (uu) probatus sit: quibus hic agyrtæ cujusdam miram, & pene ridendam, curam adjungere placet. Ille enim opificii sartorii ministro, (postmodum hujus loci, dum viveret, incolæ) Dantisæ pedibus laboranti, omnino integram sanitatem promiserat, at certe ea conditione, ut remotis omnibus arbitris, & solitaria domicilii parte, curandum sese sifteret, ne insolens & rara sanandi methodus ullo modo cognosci ab aliis posset; scilicet! Morigerus est æger, & sostro ante enumerato ex conventu, remotissimo ab hominum frequentatione loco cubile sibi stratum curat, supino jam demum corpore, animo tamen summa in medicastri sui

D 2

opem.

(rr) Vid. *Vit. Ricoll. Lin. Med. A. 1696. m. Jan. Lin. 4. (ss) Act. Hafn. Vol. V Obs. 126. (tt) Tr. de Remedio Doloris pag. 56. & seq. (uu) cit. l. cap. 12.*

opem fiducia erecto, prosperum accessum expectans, quum bonis tandem avibus adveniens ille, sine multis sermonum diverticulis, quod suum esse credebat opus, aggreditur. Nempe quavis manu alterum agrotantis pedem gnaviter prehendit, & divaricatos eosdem vicissim summa vi collidit, nulla interea ratione vociferationem, ejulatus, clamores, aut preces istius exaudiens, donec, post dimidiæ circiter horæ acerrima tormenta plane consternatum reliquerit, confestim domo & urbe egrediens, neque unquam postea visus. Iste vero tantum abest, ut, gravissimo cruciatu exagitatus, pejus sese haberet, ut ab isto die ad vitæ finem usque ne ullo quidem mali inultu amplius divexatus fuerit: Id saltem incommodi tulit, quod ex terrore hujus medelæ perpetuus maxillæ inferioris tremor cum affecerit. Sed hoc exemplum, a Nobiliss. Excellentissimoque Dno. Waldschmiedio nostro nobis gratiosè expositum, obiter solum modo recensere volumus. Regredimur ad manuum ictus, eorumque in agitandis humoribus virtutem, quæ aliis etiam exemplis apud Dn. *Paullini* (xx) confirmatur. Interdum etiam dentium dolori alapa medetur, cujus quidem historias nonnullas apud eundem Auctorem (yy) legere licet. Sed cæco tantum percussiois impetu sic nonnunquam evenire solet. Nisi enim sanguinem ferentium vasorum minima quædam eo rumpantur, atque adeo liquori purpureo subsistenti, indeque dolorem causanti, liberior exitus detur, non imminutum, sed longe ferocius redditum iri malum, experire. Tandem etiam, quoniam speciatim genarum percussioibus, improvise ac summa cum violentia factis, terror, animi excandescencia, similesq; effectus vehementiores jungi ut plurimum solent, casu magis & fortuna, quam singulari colaphorum virtute, febres intermittentes, (zz) imo & graviores quidam morbi sæpe percurantur. Quin & Imaginationis addita ope tale quid fieri posse, docet exemplum, apud *Happelium in Relat. Curios. Part. I. p. 20.* extans. Sic enim ille: *Ich habe einen Post-Boten gekannt / welcher zum Posten*
auf

(xx) cit. l. cap. 3. (yy) cit. l. sect. II. c. 8. (zz) vid. *Ephem. N. 6. Dec. III. A. 2. Obs. 202.*

aussprengete / Er könne durch Stossung vor die Stirne ei-
nem das Fieber heilen. Was geschah? Er bekam Pa-
tientē/welche durch diese Chur mehrentheils geheilet worden.

*Ampliora de Alapis sive colaphis, a præclaro Viro, Dno. Georg. Fr.
a Franckenau peculiari studio collecta, videantur in Dissertatione
Heidelb. A. 1674. edita : nolumus enim nos parum tuto, (aaa) ac
nulli non molesto, remedio diu inhærere. Sequitur Frictio,
quæ pressus est lenior, aut fortior, citius vel tardius stringendo
fiens: de qua supra capite II. uberius egimus, ut non sit opus
cramben hic bis coctam apponere : De Titillatione tamen, ut-
pote quæ sub eadem comprehenditur, quædam monenda sunt.
Est enim hæc frictus lenissimus, papillarum in cute nervearum
extremitates æqualiter & mollissime stringens. Intelligimus au-
tem Titillationem, κατ' ἐξοχήν sic dictam, non nescientes, gene-
ratim etiam unumquodvis tactionis per manum genus titillare,
hoc est, blande & suaviter spiritus commovere posse, si qui-
dem lenior sit pressus, cutisque papillarum delicatiorum, ac spi-
rituum animalium copia turgescientium, crebritate instructa sit.
Meminisse vero illius hoc potissimum loco placuit, quoniam
mollior frictus, ex omni mollissimorum contactuum genere,
magis aptus sit ad inferendum corpori dulcedinem illam, quam
titillationis sensum dicimus. Senes eo non adeo afficiuntur,
quod papillulæ cutis, longævitate, & duriores sint redditæ, &
spiritibus non multum turgeant. (bbb) Idem opinandum est de
illis, qui natura sua duriusculas obtinent easdem, ut &, quo-
um graviter debilitata sunt & fracta quasi ægritudine membra.
Tertium a nobis memoratum Tactionis genus est Tactus ma-
uum simplex. Qui vel lenior est, & sine ullo quodam impe-
u; vel fortior, Compressio dictus. Lenior ille persæpe pal-
narum admotione peragitur aliquandiu continuata : adeoque
expandere vires ultra eam efficientiæ sphæram vix potest, quam*

D 3

qua

(aaa) Leg. Paullini c. l. Sect IV. c. 7. & Sect. V. c. 2. (bbb) Hinc recte Ci-
ro : Non est, inquit, voluptatum tanta quasi titillatio in senibus, Li-
o de Senectute.

qua sensus ordinario producuntur. Calor itaque est, qui ventriculi & intestinorum dolorem interdum levat, dum manus ventri applicantur, cujus exempla in præcedenti capite dedimus. At vero manus demortuæ virtus in tangendis verrucis strumisque haud est ita facile dijudicanda. Etenim non ab expirationibus ea originem sumere potest, quippe quæ, intestino fluidorum cessante motu, perquam pauca sunt. Neque ita certo effectum frigori manus attribuas, quoniam id ipsum nil, nisi caloris quandam absentiam esse, ac materialiter in aliud corpus agere nequire, statuunt recentiores Physici. Dein nec frigoris efficacitatem satis probat experimentum Digbæianum, quo sæpius verrucas felicissime sublatas esse, recordamur; si nimirum circa plenilunium tempore vespertino, & semel indies, super pelvi quadam orichalcea, politissima, radiisq; lunaribus sic exposita, ut hi undique reflecti possint, manus, vel membra verrucis fœda, eo pacto fuerint perfricta, quo lavare eadem vulgo solemus, idq; ter, aut amplius, continua dierum serie factum sit. Namq; , quod obscurum & reconditum est, non redditur dilucidius æque abstruso & latente. Porro *struma maxima, periculosa, per duos tresve Annos molestissima, tandemque manus hominis mortui applicatione curatæ*, exemplum, quod *Actor. Philos. A. 1666. m. Majo* refertur, rem non facit indubiam. *Frigidus enim rivulus, quem in Cor devolutum quasi sensit homo curandus* non nisi spasmodica quædam contractio fuit nervorum, in pectoris cavitatem tendentium: *animi deliquium* autem, quod fere inde passus fuit, haud adeo insuetum est Symptoma morbi, e frigore exorti. Eodem sane corripì nonnunquam solent, qui, nimium calentes, undis frigidis sese immergere, ut Alexander Magnus apud *Curtium*, (ccc) vel in cellam descendere vinariam, & vini frigidissima pocula libare, (ddd) aut algidam haurire aquam (eee) non verentur: Rursus nec videtur verosimile, strumas frigoris vi unquam tolli posse, quoniam humores corporis ea non extenuari, sed cogi potius sentimus: unde non solum, lac in mammis, nimium nudatis, in

coagu-

(ccc) *L. III. c. 5.* (ddd) vid. *Schenck. L. II. Obs. med. p. 277.* (eee) vid. *Hildan. Cent. V. Obs. 29.*

coagulum coivisse ex *Foresto* (fff) & , Vomica Pulmonum a perfrigida potione aliquando ortam , e *Verzascha* (ggg) cognitum est , itemque , Hydropem inde productam , ipsimet vidimus ; sed & cœcitatem (hhh) Pleuritidem lethalem (iii) Paraly- sin (kkk) , Apoplexiam (lll) , ipsam denique mortem frigori subse- quutam (mmm) , notant scriptores : *Quin & Celsus L. I. c. 9. frigi- dam aquam strumas excitare* expressis verbis ait. Ultimo, si tandem gelida mortui manu curatam strumam demus, sequitur, aliis rebus multo frigidioribus, v. gr. nive, aut glacie, longe facilius eandem auferri debere: id vero experientiæ adversatur. Superest aliud, & magis probabile strumarum remedium, Phanta- sia, de cujus permagnis viribus jam supra quædam diximus. Id so- lummodo exemplum, à nobis visum, in majorem rei fidem hic adjicere lubet; videlicet, verrucas aliquando evanuisse, post- quam iis fœdatus, dum funus quoddam deferretur, altera manu easdem, quasi defricando, aliquoties feriisset, his simul cum verbis:

Ich frage dennoch nichts darnach; Ich frage dennoch nichts darnach.

Ex quo sane patet, cadaver humanum etiam sine cor- poreo quodam contactu verrucis mederi posse: atque inde colligitur non in manus mortuæ tactu, sed in homine ipso remedii ra- tionem quærendam esse. Fortior manuum, vel digitorum ad- positio Compressus nomen habet, potestque vel brevis esse, vel continuata. Brevis & repetita Compressio Attrectationis, aut Palpationis, vocabulo denominari solet. Omnes in eo genera- tim conveniunt, ut vel excernenda exprimant; Sic *Th. Bartboli- nus*: (nnn) *Novi*, inquit, *in Gallia puerperas, quæ feliciter etiam vivos fetus enituntur compressione externa manuum propriarum, quæ blande ad exitum propellunt embryonem, & ita sine aliarum mulierum auxilio brevi ipse negotium susceptum conficiunt*: Vel compressu, speciatim sic di-

cto

(fff) *L. XVII. Obs. 21.* (ggg) *Obs. med. 100. p. 260.* (hhh) *sec. Ephem. N. C. Dec. III. A. 2. Obs. 97.* (iii) *vid. Hildan, Cent. I. Obs. 95.* (kkk) *vid. Schenck. L. I. Obs. med. p. 164. Hildan. c. l.* (lll) *vid. Schenck. L. III. Obs. p. 324.* (mmm) *vid. Marcellus Donatus L. IV. de Med. Hist. mirab. cap. 6.* (nnn) *Cent. VI. Histor. anat. 83.*

cto, seu fortiori, utilitatem humano corpori præstent. Hac enim ratione fluxus sanguinis immoderatos interdum compefcere licet; itemque expansiones fibrillarum nimias reprimere. Hinc quam optime Cl. *Pecklinus* (ooo) scribit: *Tumores quosque & extensiones à flatu manus commode admota pulchre temperat, imo, si fortius applicetur, etiam laterum dolores puncturasque imminuit, dum nimias Thoracis Costarumque expansiones, que fibras divellere doloremque augere solent, pressione compefcit. Mirificum etiam in Hypochondrii sinistri doloribus manus admota remedium. Nempe, cum nimia fibrarum intestinalium expansione dolores ingravescant, manus incumbens flatus æstusque ista parte assurgentes oportune coercet, prohibetque nisu contrario ne nimium evagentur, aut ubi in latum evagandi copia non est, in longum prorepant, adeoque diviso impetu una parte minorem excitent dolorem.* Summe necessaria quoque est compressio in affectu isto Epileptico, quo è pollice pedis, aut manus, aura quasi quædam sursum versus ascendens per sentiscitur. (ppp) Quæ, ut nihil aliud est, quam spasmodica quædam convulsio, ab extremitatibus nervorum irritatis inchoans, totumque sensim systema nervosum in consensum rapiens, ita nullo felicius remedio, quam manus sub genu, aut in carpo, applicatione forti, atque ulteriorem spirituum influxum cohibente, seditiosus quasi illorum tumultus sedatur, indeque insultus epilepticus mature simul antevertitur. Pariter & in doloribus compefcendis, si quid compressus auxilium ferant, ut certe interdum ferunt, id omne a moderato spirituum in nervos & membranas influxu derivandum est. Et hujus luculentissimum nobis esse exemplum posset sedandi odontalgiam nostra ratio, nisi quædam obstare autumaremus dubia, nondum a nobis circa eam rem explicata, ac remota. Primo enim hoc controversum nonnullis videri queat, num in vulgati tactus censum revera veniat illa; dein, si quidem veniat, num fluxioni

(ooo) *L. III. Obs. 30.* (ppp) vid. *Ettmülleri Prax. Oper. p. 435.* *Tulp. L. IV. Obs. 2. & 3.* *Borell. Cent. II. Obs. 95.* *Henr. ab Heer Obs. 23.* *Hildan. Cent. VI. Obs. 25. & 26.* *Th. Bartholin. Cent. VI. Hist. anat. 78.* *Schulz de Cinnab. p. 136.* *Holidæus in Consil. p. 29.* *Becker. in Barbett. p. 3. & 15.*

ni spirituum interclusæ adscribendus sit effectus ; de cuius porro certitudine eo magis dubitare liceat, quoniam non dens, sed auris tangitur. Equidem fatemur ipsimet, non immerito hæc in quæstionem vocari, quum effectus æque sit mirabilis, ut medendi ratio peculiaris, atque anomala: quin neque nosmet initio satis fidimus oculis manibusque nostris, nisi multiplici experientia tandem veritatis convicti. Nunc vero, postquam Celeberrimi hujus Academia Viri, Dn. Præses & Dn. Waldschmidius, quos modum docuimus, similiter dolorem dentium levare possint, ac re ipsa, data occasione, suis manibus levaverint, neminem fore putamus, qui unquam de effectu vel dubitaverit amplius, vel ad singularium, supra enarratorum, classem referendum esse eundem censuerit. Id itaque solum proximis capitibus demonstrandum est; dari scilicet aliquem inter aures & dentes consensum, & cohiberi fluxionem spirituum per digitorum adpositionem.

CAPUT VI.

DE

Partium corporis humani, speciatim Dentium Auriunq̄ue, consensu.

Corporis animantium cum Machina, vel Horologio, similitudinem non Cartesio demum, sed Apulejo jamdudum, Aristoteli etiam, ac Galeno, innotuisse, ex ipsorummet scriptis erudite ostendit *Grabnerus in Medicina Veteri restituta*. Præcipue omnium humani corporis structura tam singulari opera, summoque artificio a DEO fabricata est, ut nemo mirari satis artificis maximi solertiam, nemo laudibus efferretis amplis sapientiam queat. In ea enim, quod præclare admodum notavit divinus noster *Cous*, *ἕρροια μία, ἕμπνοια μία, ὑπαδεία πάντα*: *Confluxio una, conspiratio una, consentientia omnia* limirum oportebat perfectionis atque absolutionis divinæ, qua

E
opera

opera hujus universi permagna finiret summam Numen, illustre aliquod, & summum dignitatis gradum tenens, esse specimen: insuper & organon, quod cum *aurea particula divina*, ut Poëta loquitur, ceu rectore & moderatore, arctissimo quodam vinculo copulari debebat, peræquam videbatur proportionem requirere ad istius eximiam nobilitatem. Enimvero nolumus nos in præsentem exactam Totius symmetriam, membrorum decentiam, atque ad exercendas corporis animique facultates aptitudinem, similiaque, contemplari, quum id propositum nostrum haud adeo exigat. Concordissimum saltem statum paucis indicare exemplis lubet, quibus tantum non universa corporis membra amice inter sese conspirare, ac, dum ægritudine affliguntur, alia cum aliis *συμπάσχειν* experientia novimus. Namque ex miris Totius compagibus singularia sæpius & inenodabilia nonnunquam proficisci videmus in corpore humano *Ἐπιφαινόμενα*, quarum alia rariora, alia vero quotidie fere sunt obvia. Ex oppido raris insigne exemplum esse possit a tonsa barba cæcitas, de qua G. Segerus ad *Th. Bartholinum* (qqq) hunc in modum scribit: *Vir Clarissimus (Lucas Schröckius) historiae haud vulgaris mentionem facit, quam lubentissime tecum communicabo. Scribit recensuisse sibi nuper per literas, insignem Ulmensium Medicum, D. Anton. Boxbart, quod monachus quidam istius curæ creditus, visum amittat, si ex instituto regulæ (est enim familiæ Benedictinæ) barbam radat, recipiat autem visum, si eam prolixiorem alat, idque jam sæpius contigisse, nec ipsum Boxbarterum cum aliis de veritate hujus casus dubitare. Ita quidem ut & ipsi superiores Monasterii, neglecto Regulæ rigore, concesserint, imo monuerint, ut imposterum prolixiore barbam alat ager. Contrarium pene in alio itidem Monacho, Ullmæ observavit memoratus idem Boxbarterus: (rrr) Ille enim debilitate visus laboravit, quoties tamen crines sub alis radere curaverat, rectius vidit, quoties crescere permiserat, obscurius. Quin & Isibordus in Breviar. rer. memorab. num. 130. refert, Monachum sese novisse Gallum, cui ex genis rasis do-*

lor

(qqq) *Cent. III. epist. med. 67. Add. Eph. Nat. Cur, Dec. II. A. 7, Obs. 152. in schol. (rrr) vid. Ephem. N. C. cit. l.*

lor' dentium exoriri sueverat. Ejusdemmet, *frictione pedum cum rapis congelatis* productæ, exemplum habet *Vitus Riedlinus* (sss) Alioquin & fœminas quasdam, plenum fœtus uterum gerentes, odontalgias subinde corripit, tam notum est, quam quod notissimum: adeo ut, pro peculiari & certa graviditatis nota in istis vulgo habeantur. Non minus notatu etiam digni sunt peculiare Partium consensus, qui ob causarum diversitatem à variis varie discriminantur. Ex sententia enim Sabini *Galenus* (ttt) eosdem tripliciter dividit, ita ut vel sint *διὰ γειτνίασιν*, propter vicinitatem, vel *διὰ τῆς κατὰ γένος*, propter generis consortium, id est, substantiæ similitudinem & continuitatem, aut *διὰ τῆς κατὰ ἔργον οἰκιοίτητος*, propter familiaritatem operis, sive simile officium: Galenum in eo sequuntur alii, (uuu) alii tamen diverse distinguunt, atque adeo plura constituunt, vel pauciora *Συμπαθείας* genera. (xxx) Nos, si quidem in his aliquid statuere nobis liceat, primum illud *Hippocratis L. VI. Epid. Sect. V. text. 2.* fundamenti loco ponimus: nempe *ἀνευρίσκῃ ἡ φύσις αὐτῆ τὰς ἐφ' ὅδ' εἰς*, *adinvenit natura sibi ipsi accessus, id est, vias, & ἐκ ἐκ διανοίας sine consilio*, sive, non præmeditata: itemque, *ἀπ' αἰδέυτος ἡ φύσις ἔγνω, καὶ ἔμαθ' οὖσα τὰ δέοντα ποιεῖ*, *natura inerudita, & sine doctore, quæ conveniunt, efficit.* Namque sapienter admodum, humano corpori mechanicam esse structuram, & actiones ejusdem juxta communes motuum leges fieri, eo docetur: atque adeo in se nullus est similis officii, sine viis aut nexu, consensus. Neque nobis obstat mammarum & uteri concentus, qui, quod ductibus peculiaribus & connexionione destituatur, non nisi in Totius communione fundatus est. Videtur itaque paulo ac-

E 2

cura-

(sss) vid. *Lin. Med. A. 1698. m. Jan. Lin. 14.* (ttt) *Lib. III. Epid. Libro de morb. vulg. & in propr. disp. advers. Lycum* (uuu) *Sanct. Sanctorius Meth. vitand. error. Lib. II. c. 4. Laurentius L. I. Anatom. Questio. 30.* (xxx) vid. *Peuceri Meth. General. p. 8. Sennertus Disp. de Dolore Capit. L. I Part. III. Sect. I. c. 3. Jo. Riolanus Gener. Meth. med. c. 1. Roder. a Castro Quæ ex quib. L. II. c. 21. Taurellus Medic. Pract. Meth. c. de part. consensu, Wedelius Disp. de Cons. Part. cap. 3.*

curatius Partium *Συμπάσεια* in generaliore ac specialiore dispelci posse. Generalior nimirum est, quæ in vasorum, per totum corpus distributorum, continuatis ductibus, & humorum in iisdem commotione residet: specialior autem, quæ vel ob Connexionem & situm, sive, ut Veteres loquuntur, viciniam, talis est; vel ob Continuationem muscutorum, tendinum, ligamentorum, membranarum, aut nervorum. Et posterioris utriusque nonnulla modo dabimus exempla. Scilicet, ob connexionem & situm, consensus quidam est, v. gr. inter vesicam, uterum & intestinum rectum. Ea enim ratione ab inflammatione hæmorrhoidum dysuria observata est a Cl. *Wedelio* (yyy); tenesmus, procidentia ani & stranguria ab uteri vitio. Similiter consentiunt etiam Dentes & Gingivæ: quo pertinet exemplum desponsati illius senis apud *Forestum*, (zzz) qui dentes sibi mobiles, dissuadente quamvis Medico, filo firmari aureo curaverat; sed magno cum suo incommodo, quod ex inflammatis inde gingivis summo afficeretur dentium dolore. Gingivarum enim inflammatio insignem sæpe causatur odontalgiam, ut dentium caries insanabilia interdum in gingivis ulcera: * dum

Et mala vicini pecoris contagia ledunt.

Dein quoad Continuationem, & quidem muscutorum, consensu aliquo gaudent, e. gr. Maxilla inferior & Tempora; ratione tendinum Cubitus & Digni; ligamentorum ope Uterus & Lumbi; per membranam Ventriculus & Gula, quibus & Aurium Tympanum, seu anteriorem meatus auditorii membranulam, adjungit *Celeb. Pechlinus*, curiosissimis exemplis inductus, quæ legi apud ipsum auctorem queunt. (α) Tandem nervorum productionibus longe diffusissimi sunt partium speciales consensus. Nam & ipsæ membranæ, tendinæ & nervosæ, quas, perinde ac perioestia, recentissimi quidam a menyngibus derivant, a nervis accipere fibrillas cognitum est. Nervis sane consentit

Cere-

(yyy) *cit. l.* (zzz) *L. XIV. Obs. 5.* * Exemplum leg. in *Ephem. Nat. Cur. Dec. II. A. VI. Obs. 233.* (α) *L. II. Observ. 45.*

Cerebrum cum Lingua, Ventriculo, Corde, Utero, plurimis-
que visceribus, quin & cum manibus pedibusque. Sic dolorem
a capite ad pedis pollicem, & a pede in caput, frequenter & vi-
eissim remeantem observavit *Tulpius* (β) Hinc quoque ortum
trahit morbi Comitialis progressus ille, cujus mentionem supra
fecimus, & quo aura quasi quædam, a pede versus caput proser-
pens, advertitur. Nervorum præterea propaginibus nexa sunt
cor & aspera arteria, stomachus & cor, uterus & ventriculus &c.
Aures quinetiam eo pacto cum cerebro, (γ) lingua, (δ) vi-
cinisque aliis partibus Sympathiam habere experientia di-
scimus. Sed & Dentibus nostris peculiaris est cum aliis com-
munio: quam nonnulli Medicorum tam longe produxe-
runt, ut cum genitalibus eosdem conferre non dubitaverint.
Non tamen cum illis & nos facimus: Nam eo, quo perinde ex
oculis, auribus, genis, naribus, ore, mammis, umbilico, ingui-
nibus, alvo, meatu urinario, digitis, aliisque mem-
bris, (ε) ac ex dentium, alveolis, seu gingivis (ζ) men-
strua suppressa effluxisse, in historiis Medicorum legimus, certi
simul reddimur, sanguinem non destinato, sed fortuito saltem
cursu ad dentes sæpe redundare. Atque hinc nihil præsidii illo-
rum sententia etiam in odontalgia gravidarum invenit, quæ vel
sola sanguinis missione tam commode delinitur, quam generalio-
rem corporis consensum reddit optime firmatum, stabilemque.
Neque quicquam probabilitatis opinioni nostræ derogant exem-
pla doloris dentium, familiari coitus usu percurati. (η) Evenire
enim simili humorum volubilitate potest, ut serum, diutina absti-
nentia abundans, dentes, præsertim cacochymicorum, vexet,
quo tamen per consuetas Veneris voluptates imminuto, evane-

E 3

scere

(β) *L. I. Obs. 33.* (γ) vid. *Vienssens Neurogr. univ. L. III. c. 4.* (δ)
vid. *ibid. c. 3.* (ε) Vid. *Zacut. Lusit. Pr. Admir. L. II. Obs. 92. & seq.*
Misc. Cur. A. I. Obs. 96. & Dec. II. A. 10. Obs. 95. in App. Schenck. L. IV.
Observat. p. 633. Roder. a Castro L. II. de nat. Mal. c. 11. (ζ) vid. *Zac. Lu-*
sit. c. 1. Obs. 91. Jo. Rhodius Cent. III. Obs. 51. (η) *Leg. Misc. Nat. Cu-*
rios. Dec. III. A. V. Observ. 76. Vit. Riedl, A. 1699. m. Febr, Lin. m. d. 14.

scere omnis inde molestia ut plurimum solet. Idem nonnunquam obtingere videmus Viris, sufflaminato hæmorrhoidum fluxu; nec non quibus Venæ sectioni assuetis; evacuatio neglecta sanguinis genuit nimiam copiam. Manifestior ex Anatomia inter Dentes est & Aures societas: quamvis sint, qui eam exemplis quam cultro Anatomico monstrari malint. Notum est enim, limarum inaccepto stridore dentes stuporem incurrere: nocturno tempore baculi, aut ensis, in terram unum extremum defixi, altero, dentibus mordicus quasi prehenso, auditionem e longinquo fieri, & gradientium accessus detegi. Tacemus reliqua ex usu rerum deprompta argumenta. At enim, quod ad posterius exemplum attinet, non videtur illud adeo certe conjunctionem aurium cum dentibus intimiorem affirmare. Namque dupliciter illud explicare licet. Nempe commoto & in dentibus tremulo æthere auditus organa ob continuatam ossium adpositionem vibrari facile queunt: insuper dissectione cadaverum constat, canaliculum quendam fere cartilagineum in aure interna reperiri, in oris cavitatem desinentem, quo non tantum sordibus mucosis ex aure in os, sed & mutuo commercio aeri, vel sono, ore excepto, transitus in aurem præbetur. Et vero testatur Celeberr. *Pechlinus* (θ) sese vidisse, quod inter fumantium ludibria conceptus ore Tabaci nidor mira haurientis dexteritate auribus semel iterumque redderetur. Tum etiam idem ex eo scriptores Anatomici comprobant, quod surda stri, quo exquisitius audiant, hiante ore Voces & sonos recipere consueverint. Hinc non indoctus quidam Vir, *Christoph. Tinctorius*: (ι) *Quod si vero, inquit, cuique dubium videatur, is ambas obturet aures, arripiat baculum, eoque dentibus apprehenso instrumenta musica percutiat, ita namque experietur, quod surdus quidam multis cognitus in Regis Poloniae aula expertus est; videlicet tam exquisite pulsum instrumentorū assequetur, quam alias.* Multo minus dentium aliqua consociatio historia illa asseri potest, quam *Treublerus Th. Bartholino* (κ) dedit, & cujus ipsa verba hæc sunt: *Juvenis Rusticus 19. annorum ingenti subito corripitur hor-*

(θ) *Supra cit. l.* (ι) *Disp. anat. de Fabr. & usu aur. hum. Gedani 1639. habita Posit. 9.* (κ) *Cent. III, epist. mc d. 17.*

rore , *mox calor subsequitur præternaturalis cum dolore capitis acerbo : paucis diebus elapsis post , ex aure dextra materia profluit purulenta satis copiose* , *mox cum pure exit eadem ex aure dens.* *Juvenis ille nullo tum temporis carebat dente , eosque adhuc habet omnes & singulos.* Statuendum enim hic est, vel superfluum fuisse dentem istum, & erratico naturæ opusculo progenitum, quæ sententia est memorati *Bartholini* (λ) : vel cum *Cl. Metzgero*, præstigiis Dæmonum auri esse inditum ; (μ) cui & nos assentimus. Ad Hæmodiam quod spectat, in quam nempe illos incidere diximus, quorum aures vel limarum strepitu, vel cultellorum adfricatione, vel vitri cum arenis attritu, similibumque rerum duriorum insuavi, atque aspero stridore lacerantur, videtur ea quam optime communitatem inter audiendi sensum & dentes probare. Neque enim horror aliquis causa ejusdem haberi potest, quod omnibus pene hominibus id naturaliter insitum sit, ut vel sine isto sonitus scabritiem perinde dentibus, atque aurium organis, percipiant. Hinc minus acute subtiliterque sensit acutissimus alioquin *Scaliger*, (ν) cum sic scriberet : *Cultellorum attritu aviculæ in cancellatis caveolis ad cantillandum excitantur, ob acutam soni contentionem. Idem attritus atque etiam lime stridor & sericarum vestium sibilus quasi quidam pluribus incutit horrorem. Ex horrore foris tolluntur pili, intus muscoli succutiuntur.* Porro non infrequens est, ut auris cum dente affecto in societatem doloris rapiatur. In Odontalgia periculosa hoc notavit *Platerus L. II. p. 380. Dolor*, inquit, *non solum dentium regionem occupabat, sed & temporum, totaque mala illic dolorem patiebatur, eumque intolerabilem, punctionesque in aure sentiebantur.* Idem etiam honestissimæ matronæ, Nobiliss. Dno. Præsidi arctissimo vinculo junctæ, frequentissime contingit. Plura hujus exempla subministrabit *Artis Medicæ tractatio.* Tandem consensus certiores etiam reddimur *Anatomicorum Celeberrimorum sedula in nervorum ductus investigatione*, de qua infra pluribus agemus. Jubet enim materiæ prolixitas brevitati nos studere, atque ad sequens caput nunc transire.

CAPUT

(λ) *cit. l. epist. 18.* (μ) *vid. Metzgeri de Diss. Dent. hum. Anat. Tb, 12.*
 (ν) *L. de subtilitate Exerc. CCCLXIV. n. 5.*

CAPUT VII.

DE

Consensus Partium usu in Medicina.

Rectissime quondam judicavit *Cardanus*: (ξ) *Illud, quod contigit Carolo Zeno Venetorum Duci clarissimo, supra fidem est. Nam cum vulnus accepisset in genu lethale, nec imposita medicamenta quidquam proficerent, referunt Gallogræcum medicum sanogenum medicamentum imposuisse, ex quo convaluit.* ut enim humorum circummeantium auxilio etiam inter longe distita membra utilitatum aliquam fieri posse communicationem non negaverimus, tamen medicamini, integro pedi externe applicito, tantas tribuere velle vires, quibus exitiale vulnus, idemque insanabile, alterius pedis sanari queat, stoliditatis foret, nedum inscientiæ, haud leve argumentum. Ipsum *Butleri* lapidem si nomines, nequicquam profecto tale quid speraveris. Nolumus itaque nos fabulæ examinandæ diutius inhærerere, quæ, ut rationem tantum non omnem, ita ipsam veri fiduciam transcendit. Id saltem de Consensu Partium hoc loco monuisse nostrum erit, peregregios inde & mirandos sæpe in Medicinam redundare fructus, atque neminem medendi artis peritum dici posse, qui eundem quasi per transennam solummodo noverit. Tam late enim patet usus, ut ne quidem morbi, qui κατὰ συμπάθειαν orti sunt, ab iis, qui κατ' ἰδιοπάθειαν existunt, distingui absque ejus accurata notitia queant: quin & nec medelam rite aggrediatur ignarus, utpote quæ in hisce longe diversissima est, exemplis plurimis id monstrante *Sanctorio Sanctorio*. (ο) Et quomodo, quæso, tot morborum symptomata ἐπιφαινόμενα & ἐπιγεγόμενα, crises, μεταστάσεις & ἀποστάσεις recte quis explicare, nedum curare, valeat, qui partium consensum nescit? De quibus dignissimum lectu opusculum nobis reliquit *Rodericus a Castro*, *Quæ*

ex

(ξ) *L. VIII, de variet, rer. c. 44. (ο) de Meth. vitand. error. Libro II.*

ex quibus inscriptum. Adeo veritati omnino congrua sunt hæc Sanctorii Sanctorii verba: Nemo in ægritudinem prolabitur, quin (π) cadat in varias affectuum ideas, tanta in hoc nostro corpore est harmonia, & partium consensus; si aliqua pars est læsa, eadem extemplo, vel paulo post, plures in consortium allicere solet: Labefactetur aliquod viscus, sit ventriculus, sit jecur, sit caput, sint denique ex illis, quæ non ita principem locum tenent, protinus variæ in consensum ob hanc summam partium sympathiam cadere videntur, unde diversas in quolibet egrotante mixturas affectionum suboriri vidimus; propterea quæ in tanta affectionum confusione per se, quæ per accidens partibus nostri corporis conveniant, & quæ primo, & quæ per consensum, hoc talem inquisitionem efflagitat, ut nisi considerationis hujuscæ cardinem prius consequamur, affectionum curatio, vel notitia, implicita & inextricabilis reddatur, & milles tunc medendo in laqueos incidemus, & egrotos ad exitum usque de verberare per sepe poterimus. Soli lucem addere, atque Oceano aquam affundere videremur, si pluribus rem tam manifestam persequi vellemus. Igitur ex permultis pauca solummodo dabimus pro more nostro exempla. Nimirum exoptavit quondam B. Dn. Major, Academiae hujus nostræ, dum in vivis esset, insigne decus & ornamentum, in Deliciis suis Hybernis Invento III., ut, quoniam Ægri interdum, vel ob debilitatem virium non possunt Medicamenta accipere per Os, vel ob impatientiam, morositatem, aut insuetudinem non volunt, excogitentur quedam Remedia, quæ solo tactu & impositione super partem aliquam externam facta, adeo profunde in corpus demittant activitatis suæ radios, ut defixos in eo haud paucos Morborum fomites cum evidenti Ægrotantium Levamine expugnent. Idem etiam cit. l. non necessarium duxit, ut Medicamenta externa communiter illi tantum regioni corporis applicentur, ubi nidum Morbi cujuscumque delitescere, ex signis certis colligimus; hinc ipse de inungenda vertice cogitata sua cum orbe literario doctissime plane communicavit, ea Morbos vari generis, sive Cephalici sint, sive alias partes occupent, verisimiliter curari, vel potissima eorum symptomata ad mitiorem statum reduci posse, existimans, plurimisque exemplis consentaneum reddens. Sed hæc videri

E

apud

(π) cit. l. cap. I.

apud laudatissimum Auctorem possunt. Instituti enim nostri non est de medicamentis hic agere, Quid vero tum? si similiter vel sine medicaminum subsidio, levissima solum manuum operamorbos interdum profligari posse commonstremus? Sitne hoc longe jucundius ægro, & salutaris? Namque vel sola verticillifalura non contemnendos præstat effectus: quam, scientissimus inter Veteres Medicus, *Celsus L. VI. c. aph. 4.* non solum in sordidi aurium ulceribus, & oculorum vitio, ex inflammatione oriundo, (ϑ) sed & passim, ut proficuum, commendat. Et ne quidem eam auctoritate potius, quam ratione & experientia, a nobis adductam putet, en! historiam egregie firmantem, atque in *Ephem. Nat. Cur.* (σ) a Viro non indocto his verbis perscriptam *Tonsuram capillorum feliciter celebrat apud nos Generosus quidam Dux militum superior, qui Cephalalgia cruciatus diuturna, casu potius quam consilio, detondendos curavit cervicem obsidentes capillos, qua data portasse proripuit Cephalalgia. Redit tamen, quoties ibidem succrescunt capilli; sed eodem feliciter abigitur astu, dissipatis sc. in transitu Caput eæteroquin turbaturis halitibus.* Quo spectat & illa Observatio *Cl. Paullini in Erbaul. Lust I. th. n. 11. sive Cent. IV. Observat. suarum Med. Phys.* quas edendas promisit: cui similes plures etiam experientia suppeditat. Nam capillis rasis non tantum Convulsionibus sublatis (Vid. *Vit. Riedlin. Lin. Medic. A. 1695. m. Maj. Lin. 29.*) catarrhosque semotos (vid. *Idem c. l. A. 1698. m. Dec. Lin. 28.*) sed & Dolorem dentium aliquando levatum constat: leg. *Idem c. l. A. 1697. m. Nov. Lin. 4.* Præterea *Celsus* (τ) de Fricatione in doloribus capitis ita loquitur: *Capitis dolores ipsius frictio levat; non in impetu tamen doloris: & membrum aliquod resolutum ipsius frictione confirmatur. Longe tamen sæpius aliud perfricandum est, cum aliud dolet maximeque cum a summis, aut a mediis partibus corporis evocare materiam volumus; ideoque extremas partes perfricamus.* Atque hodiernum in dolore capitis apud Italos leniter pertractari dorsum ad extremitates usque, paulo superius notavimus. Quoad Tonsillarum tumentium curam sequentia ex *Rondeletio* (υ) decerpit *J. R. Camerarius*

(ϑ) *L. VI. c. 6. aph. 8.* (σ) *Dec. II. A. 7. Obs. 152.* (τ) *L. II. c. 14.* (υ) *Meth. cur. morb. L. II. c. 4.*

rarius: (Φ) *Nostri rustici tonsillarum inflammationem (Antides) furoulx vocant, easque curant, longa frictione facta in carpo, existimantes tumores quosdam factos & apertos, frictione illa dura in carpo prædictum affectum tolli, prodest autem revera ob diversionem. Eandem similiter in uvula prolongata factam, nisi quod frictus in brachio paulo supra pollicem institutus sit, experimento Steph. Blancardus in Collect. Physico-Medicis, & in Ephemer. Natur. Curios, non uno in loco (χ) confirmavit Academiae hujus nostræ Professor meritissimus, Dn. D. J. Lud. Hannemannus, Fautor & Amicus plurimum honorandus: Ipse qui hac in urbe mulierem novit, quæ quoties scapulam fricat, aut digitum quendam altera manu distendit, toties ructus edit, atque a flatibus subinde molestis naturæ benefico munere liberatur. In Sternutatione quoque imminente hoc expertu facillimum ac jucundum est, quod ea oculorum frictione vel minimo temporis momento cohiberi possit. (ψ) Ultimo nec unguium in manibus rasuram hic prætermittere debemus, utpote in læsis vulnere, aut exulceratis igne digitis haud parvum dolorum solatium, sæpissime, non tantum Vito Riedlino, (ω) sed & nobismet ipsis probatum. Primus autem, qui ejus mentionem in scriptis fecit, Th. Bartholinus existit. Is enim Cent. IV. epist. med. 45. sic scribit: Ita & si lesus sit homini digitus, statimque ejusdem digiti ungues præcidantur, non inflammari digitum, sed citius percurari, certa amici Nobilis experientia rescivi.*

CAPUT VIII.

DE

Tactus, nostra methodo in dolore

Dentium adhibiti, modo operandi speciatim.

Dentium dolorem juxta illud Poëtæ:

Expletur lacrymis, egeriturque dolor!

F 2

hoc

(Φ) *Syll. memorab. Centur. XIV. Obs. 51. (χ) Dec. II. A. 2. Obs. 56., & A. 3. Obs. 50. itemque A. 5. Obs. 127 (ψ) Leg. Schneideri Lib. de Osse cribrif. p. 473. & seq. (ω) vid. Lin Med. A. 1696. m. Jan. Lin. II.*

hoc est, lamentationibus & fletu curatum aliquando vidit Experientissimus Vir, *Timaeus a Güldenkleee*. (aa) Et hujus quidem rationem ille in imminuto ejulationibus sero quærit, quoniam simili pacto per Sudorifera, Purgantia etiam, aliaque, serum e corpore subducentia pharmaca, doloris mitigationem fieri posse, experientia edoceat quotidiana. Sed veremur nos, ne animi affectui curisque plurimum hic tribuendum sit, atque adeo contingenter saltem dolor fuerit ploratu sublatus. Neque enim potest, impeditis ac mœrore devinctis quasi spiritibus emissariis, animus exteriorum partium cruciatus pernoscere, aut spasmodica fibrillarum contractio in membris condolentibus fieri, postquam copia spirituum, confertim irruentium, jam tum est diminuta. Terror etiam, aliique affectus vehementiores, motum spirituum in totum sæpe mutant, unde non ita infrequentes solent esse odontalgia per eosdem sanationes. Sic a conspecto medicamine evanuisse dentium dolorem, exemplo testantur *Ephem. N. C. Dec. II. A. 5. Obs. 31. in App.* Totum enim contremuit corpus subsequente vomitu, a nausea concitato & eapse hora omnis desit dolor. Quin & imaginatio fortior plurimum hic valet: cujus exempla passim prostant apud scriptores. Pari ratione dolore permagno minorem auferri videmus, non quod is illo obscuratur, ut ἀκρωσις nonnunquam loquuntur Medici*, sed quod vehementior causa spirituum cursum a parte minimum dolente avertat quasi, animi sensus plus commovendo, atque ad ablegandos aliorum spiritus incitando. Sic *Vitus Riedlinus (ββ)* refert, quendam Empyricum se dolorem dentium cuidam certo amico sublatum premisisse, modo in alio loco dolorem quendam ferre velit, cui conditioni cum annuisset dentibus laborans, medic astrum istum ano allium indidisse, unde tantus in illis partibus dolor subortus, ut de dentibus amplius ne verbo quidem ager, de dolore hoc vero multis ejulationibus conquestus fuerit. Imo παράδοξον etiam hocce verissimum esse novimus: posse sc. etiam minorem dolorem interdum majorem abigere. Idque fit, dum in nervi ejusdem partis dolentis, diversa propagine novus

(aa) *Cas. 42. L. I. * cum Hippocrate Sect. II. aph. 46. (ββ) A. 1695. Lin, Med. 3. M. Dec.*

excitatur, licet exilis, dolor. Hinc sæpius nos vidimus errhinis paulo acrioribus ac subtilissimis, vel momento sedatam fuisse odontalgiam. Contra sunt etiam remedia, quæ spirituum turbatos motus blande permulcent, nervo dolenti consentientem alium titillando. Quo referenda illa est historia, quam *Paulini* (γγ) his verbis recenset: D. Weißbrod erzehlte mir zu Utrecht / wie eine Frau in seiner Heymat nicht besser die oftmahlige Zahn-Schmerzen besänfftiget hätte / als durchs Geigen: Darum wenn die Quaal angien / ließ sie die Musicanten (so immer bey der Hand seyn musten) eiligst holen. Je stärker und anmuthiger diese geigeten / je weniger sie das Zahnweh fühlete: simili exemplum *Sinapius* habet *Tr. de Remed. Dol. p. 55.* Aliis, nempe frigidissimis, spiritus in nervos fluentes densos reddere, ac compedes quasi injicere licet. Eo pacto, aquam frigidam articulorum dolores & convulsionem sanare, docet *Hipocrates* noster *Sect. V. aph. 21. & 25.* * Et frustum glaciei abdomini impositum diram Colicam sedasse, observavit *Schraderus*, Professor Helmstadiensis. (δδ) Veteres etiam ut *Aëtius*, (εε) *Avicenna* (ζζ) nivem adversus dentium dolores a causa calida proficuum judicant: quam eorundem sententiam *Zacut. Lusitanus* (ηη) exemplo etiam comprobat, dum *militem strenuum, incassum omnibus tentatis, demum nive, qua aquam bibendam refrigerabat, fortuito in ore detenta, eaque iterum atque iterum accepta, a dolore intra horam immunem evasisse, & plures alios, qui hoc presidium sunt experti, doloris sevitiem effugisse* scribit. Alia plura exempla legantur apud *Thom. Bartholinum* L. de nivis usu cap. 25. Et contrario a causa frigida orto dolori adhibentur, quæ spiritus densatos extenuant, eosdemque ad motum blande concitant. Atque hac ratione vel solo linteo calefacto sedatos insigniter

F 3

con-

(γγ) *Erbaul. Lust 1. Th. N. 79.* (δδ) in *Disp. de Doloribus* Th. 18. cui add. exemplum a *Tb. Bartholino* Cent. VI. hist. 88. memoratum. * Add. *Cels. L. I. c. 9.* (εε) *tetrab. II. fenn. IV. c. 27.* (ζζ) *L. II. tr. 2. cap. 524.* (ηη) *de Pr. Med. admir. L. I. Obs. 79.*

conspeximus dentium dolores: eo etiam proposito tam Veteres quam recentiores Medici, (00) provide instillare auri lateris dolentis jubent nervina ac discutientia medicamina, ut oleum Castorei, rutæ, matricariæ, Balsamum Peruvianum, & similia. Porro reperiuntur, qui nervorum continuationem, atque adeo spirituum animalium consortium tollunt, ustione nervulorum denti subjacentem discindendo. Idque peculiari instrumento, ab ipsomet in *Exercit. Pract.* pag. 116. delineato, cum subito levamine præstitisse se memorat *Dekkerus*: itemq; *Sinapius* (u) aliquem novit, qui ferro candente dentem dolentem circa radicem sibi aduri curavit dolore extemplo evanescente. Aliter vero, ac longe mitiori conatu nervi comprimipossunt, ita ut spiritus concitati aditu tamdiu prohibeantur, donec contractio nervulorum spasmodica sponte remiserit. Sic enim Spasmodicis doloribus mederi fascias manifestum est: (xx) quin & tumores genarum ipsi hoc nonnunquam perficiunt, quoniam, illis tumefactis, plerumque cessat, vel mitigatur dentium dolor. Atque huc & nostram referimus sedandi methodum, quippe quæ sine animi affectu, sine dolore, violentia, aut motu, sola digiti sive calidi sive frigidi, admotione, fluxum spirituum reprimente, dolorem momento aufert. Verû videtur nobis hic præcipue objectari posse primo, quod non tantum Spiritus sed & sanguis motu peccet: Continuato enim dentium dolore ut plurimum tumescunt genæ. Dein, quum non dentem ipsum, sed aurem attingamus, sequitur per consensum partium vel generalioreni, vel specialioreni, h. e. aut vasorum aut nervorum ope fieri curationem nostram: Non nervorum ope, quoniam quinta conjugatio Recentiorum, sive tertia Veterum, quæ Anatomicorum præcipuorum unanimi consensu dentes ingreditur, secundum Neurologiæ

(00) vid. *Nic. Piso L. I. de morb. cogn. & cur. c. 48.* *Rodericus a Fonseca T. I. Consult. 46.* *Forestus L. XIV. Obs. 4. in Schol. Platerus Prax. T. II. c. 8.* *Jo. Vigirius de Catarrhis c. 25. p. 116.* *Mayerne Prax. Med. Wedelius Exercit. Patholog. Therap. III. p. 50.* & alii (u) supra c. l. p. 47. (xx) vid. *Vit. Riedlin, c. l. A. 1697. m. Nov. Lin. 5.*

giæ accuratiores interpretes, *Willisium & Vieussens* nulla propagine cum auribus communicet. Sic enim hujus ductus describuntur, ut anterioris alius ramus sit superior, ophthalmicus vel oculorum motorius dictus, quod propaginibus suis oculorum motui inserviat, alius inferior, *Willisio* maxillaris appellatus, qui musculo masseteri, faciei integumentis, gingivarum carni, radicibus dentium maxillæ superioris, naribus demum ac faucibus surculos quosdam impertiat; posterioris, maxillaris inferioris alioquin, seu gustatorii, vocati, (præter surculos quosdam, quos ad buccinatorem, masseterem, & reliquos inferioris maxillæ musculos dimittit) alia propago in linguam, in ejusdem vero musculos, ossis mandibulæ inferioris sinum, dentium radices, & sic porro alia, alia denique in glandulam parotidem penetret, ibidemque finiatur. Porro, quod si cum auribus conjunctionem habeat dentium nervus, tamen dubitari possit, num eo speciatim loco, quem tangimus, situm obtineat. Quin *Riolanus* (λλ) insignis Anatomicus *surculum a Carotide deductum, qui auris antitragum perreptat, maxillam superiorem irrigaturus, ut singulis dentibus spiritum vitalem suppeditet, diligenter hic notandum* monet: Cui ex recentioribus *Nath. Highmorus* assentit. Atque adeo videtur verosimilius esse, non spirituum in nervos fluxum, sed sanguinis per arterias in dentium alveolos profluentiam cohiberi. Verum enim vero, quamvis non omnino negemus aliquam simul fieri hac encheiresi nostra posse sanguinis retardationem, quum eo, quo tangimus loco, arteriolam esse sitam, ad dentes progredientem, non *Highmorus* tantum, & *Riolanus*, sed & *Baubinus*, aliique gravissimi scriptores memorent; Tamen eam solum Tactus in aure salutaris esse objectum, est, quod inficias imus. Namque primo ab Anatomicis satis est superque commonstratum, non vasa, sed membranam nerveam, cavitationem dentium investientem, imò ipsum nervi surculum, doloris exquisitissimi causam esse. Hinc *Nic. Piso* (vv) *Raro*, inquit, *dolent dentes, nisi corrosi fuerint, & corrosio usque ad cavitatem internam penetret,*

(λλ) *Anthropogr. L. IV. c. 5. add. Enchir. Anat. L. IV. c. 8. (μμ) Diss. Anat. L. III. p. 2. c. 6. Anacephal. 260. (vv) L. I. de morb. cogn. & cur. c. 48*

tyet, ac nervum tangat. Propterea omnium maxime dolent maxillares.
 Dein etiam notissimum est, tumorem dolorē non antecedere, sed eundem consequi, adeo ut tumor effectus, non causa sit odontalgia: Dum enim fibrillæ ad contrahendum semet irritantur, non possunt non simul coangustari proxime adjuncta vasa: his vero obstructis, quum sanguis, per arteriolas continuo affluens, non æque commode refluere queat, mirum adeo non est, inflatione non solum illum locum distendi, quo dolor persentiscitur, verum, ob magis magisque incrementem humorum subsistentiam, etiam vicinas partes, ac non raro dimidiam capitis sphaeram in consensum doloris pertrahi. Plane itaque convenit, ut medela, non sanguini, sed contractioni spasmodicæ nervorum primario adferatur, quoniam, hac sublata aut remittente, ipse confestim evanescit, aut imminuitur dolor. Atqui ea potissimum ratione digiti applicationem affectioni huic fructuosam esse supra diximus. Quod si autem venæ, aut arteriolæ sectione eadem nonnunquam percuretur, id tantum abest, ut sententiæ nostræ veritatem convellat, ut magis eo confirmetur. Nam sanguis, fluxu impeditus, præsertim impurus, pravisque humoribus contaminatus, particulis acrioribus, tanquam spiculis, amplius ad contractionem incitare nervorum fibrillas solet. Qui, si avertatur, atque evacuetur, non potest non insignem corporis membris apportare delinitionem. Hinc enim est, quod oculorum doloribus intensis tam præsens sit in arteriotomia temporum auxilium. (oo) Quin & Medicorum Veterum nonnullis (ππ) venæ sectio in aure instituta ad levandum dentium dolorem inde adeo frequens fuit. Nostra tamen methodo non tam sanguinis, quam spirituum cursum inhiberi vel inde patet, quod momentanea compressione levatus omnis dolor sentiatur, qui vero necessario rediret, postquam remotus fuerit digitus, ac sanguis ad dolentem locum libero motu rursus permeet. Porro auris externæ locus, quem pre-

minimus,

(oo) Exempla vid. *Act. Hafn. vol. I. Obs. 4. Tulpii L. I. Obs. 48. a Meekern obs. chir. pag. 206. sq. (ππ) vid. Actuarius L. III. Meth. med. cap. 2. Jo. Platearius in Pract. meth. cur. morb. c. 3, & Arnaldus L. II. Breviar. c. 34. & L. X.*

mimus, maxime omnium sensibilis est, adeo ut si duriuscule paulū,
 & cū ungue digiti, pressus fuerit, oculi lacrymis nonnunquā made-
 scant, certo indicio hic nervum latere. Esse vero hunc paris quinti
 truncum, vel propaginem, merito quis dubitare possit, quod in de-
 scriptione ejusdem Willisius nullius plane commercii cum aure
 fecerit mentionem. Attamen *du Verney L. de Auditus organ.*
Part. I. nervulum, tympani membranæ instar chordæ subtensum,
 non auditorii, sed quinti pars propaginem statuit; eundemque,
 priusquam e canali suo exeat, portionis duræ (nervi auditorii) trunco
 jungi. *Eustachius apud Eundem Tr. de Auditu P. I. c. 2. §. 8.* sic scri-
 bit: *Poterat sane ad tympanum, & ad organa auditus ab una aut ab al-*
tera portione quinti partis nervorum cerebri commode nervus dispensa-
ri; quod tamen minime factum fuisse cernimus, sed ab altero ejusdem vi-
sceris quarti jugi nervorum ramo exilis quedam propago reflexo itinere,
juxta illum quem modo descripsi osseum cunalem, aurium cavum in quo
ossicula auditus continentur, ingreditur, & oblique tympano, ac deinde
ossiculo, malleum imitanti supra muscoli insertionem adhaerescit: nec ibi
desinit, sed ulterius procedens os lapideum in posteriori sede meatus au-
ditorii perforat, deorsumque reflexa parumper repit, ac tandem cum te-
nuiori duriorique ramo quinti paris nervorum cerebri jungitur & coit.
 Celeberrimus etiam *Bohnius Physiol. progymn. 26. Par,* inquit, *ner-*
vorum auditorium, sive VIIimum, duplicem involvit caudicem, mollio-
rem ac solidiorem, quorum ille tantum in auris cavitate terminatur, ni-
bilque amplius commune aut implicationis cum solidiore habet, sed hic,
interiora ejus clabens, auriculæ tantum externæ prospicit ad remotiora
tendens, atque sub egressu quoddam foedus cum nervo quinti paris iniens.
Verheyen Tr. VII. c. 4. participare etiam aurem internam de pari quinto
capitis, & Tr. IV. c. 15. participare quoque Aurem externam de surculis
quinti & sexti paris ait. Quibus sane patet, esse inter Dentes &
 Aurem quandam communitatem, Reliqua Anatomicis relin-
 quimus pervestiganda.

CAPUT IX.

DE

Methodi nostræ Commodis atque utilitate.

Ostendimus hætenus, & modum sedandi per tactum dolo-
rem, & modi istius rationem; videtur nunc æquum esse,
ut de utilitate quicquam dicatur, quantumque reliquis, qui
hætenus innotuere, is noster antecellat. Vana enim omnis
hæc scientia est, ut speciosa, nisi in generis humani demum vergat
commoditatem. Ipsam sane *Naturam*, cujus Medicum & mini-
strum & imitatore[m] esse decet, *consultricem & providam utilita-
tum opportunitatumque omnium* sapientissime quondam dixit *Cicero*
L. de Nat. Adeo in culpam vertendum non est, si, dum alii in
id, quod religiosum ac pium, alii, quod justum atque æquum, alii
demum, quod verum & honestum sit, inquirent, Medicus omne
suum utilitate dimetiatur studium. Nemo vero operam hanc
nostram ideo levem æstimabit, quod in Dentium curatione hæ-
tenus occupati fuerimus. Ut enim minuta hæc ossa revera sint,
tamen permagni quondam ab Ethnicorum Veterum prudentis-
simis habita fuisse, vel inde patet, quod in templo Apollinis
ὀδονταγωγόν suspenderit plumbeum; Monituri posteros, ea-
dem, licet cariola, nisi tam mobilia forent, ut vel plumbeo exigi
instrumento possent, neutiquam temere evellenda esse. Et ve-
ro in Turcis mirandum hoc est, quod, teste *Menavio*, Italo scri-
ptore, *L. III. cap. 22.* non nisi impetrata Regis licentia den-
tes extrahere ausi fuerint. Imo & ipsi summo Numini adeo
sunt æstimati, ut juxta legem Mosaicam servus manu mittendus sit, cui
Dominus dentes effregit. (gg) Hodie nihil secius in propria sapius
desævire corpora cernimus homines, sive perversis consiliis, sive
pravis exemplis permotos: quum potius nihil intentatum prius
relin-

(gg) vid. *Mæbius Fundam. Med. c. 9.*

relinquere debuissent, quam ad tam atrox, ac periculi haud expers remedium deveniretur. Non solum enim metuenda ab arteriis venisque ruptis molesta sanguinis profusio, quam subinde satis periculosa, imo lethalem fuisse exemplis constat, sed & maxillarum dilaceratio, indeque foeda faciei deformitas, inflammatio, gangraena, ipsa denique mors pertimescenda. Sic subitae mortis ab Extractione exemplum in Sene habet *Forestus L. XIV. Obs. 4.* Et *Herophilus & Heraclides Tarentinus mori quosdam detractioe dentis memoraverunt apud C. Aurelianum L. II. Chronic. c. 4.* Inflammationem, atque ulcus malignum, post dentis evulsionem obortum, maxillam inferiorem, linguam & palatum misere depascens, usque dum permagnis cruciamentis mors inse-quuta sit, in mercatore quodam vidit *Felix Platerus. (σσ)* Neque vel incisio gingivarum tuta satis est: *mortiferam enim aliquando extitisse ostendit Tulpius, (ττ) Tantum, inquit, absuit, ut inde vel citius emerferint dentes; vel placatus sit dolor: ut potius cuncta inde ruerint in pejus: excitatis ab incisione non modo febribus ac vigiliis: sed etiam deliriis adeo cfferis; ut dies noctesque praefurore discurrerit per conclave: ante quam miserrimo dolori finem imposuerit mors.* Hinc demum alios cautiore redditos medicamentorum variorum infinitum numerum adhibere, ac, quum frustraneo saepissime conatu plurima tentaverint, ad Opiata, tanquam ad sacram anchoram, confugere videmus: sive quod labem eorundem ignoraverint, sive quod parum adeo curent. Notum enim est Medicis, quam certum sit dentibus excidium a frequenti opiorum usu, *(υυ) Quin & eo, ceu quodam stratagemate, a tot evulsionum incommodis praemunire aegros gestiunt vulgo circumforanei, ac revera etiam nonnunquam spontaneum dentis lapsum arcessunt. Ut taceamus sanitatis & vitae ab opiatis acturam. Sic narcoticorum suffumigia pulmonibus esse posse noxia, nemo non animadvertit: & cum primis ex Hyoscyami*

G 2

mi

σσ) T. II. cap. 7. p. 306. (ττ) L. I. Obs. med. 36. (υυ) Leg. Ephem. Nat. Cur, Dec. II, A. 2. Obs. 163.

mi fumo sanitatis damnum egregie ostendit *Hagendornius Observat. med. Cent. III. hist. 84.* (ΦΦ) Itemque ex *Alex. Benedicti de cur. morb. L. VI. c. 13.* refert *Forestus in Observat. Jac. Justinianum, Patricium Venetum, in dentis dolore oleo opiato imposito, Patavii sopore perpetuo extinctum fuisse: Zacutus Lusitanus de Pr. Med. admir. L. I. Observ. 80.* notat, quendam, cum pluribus diebus dolore dentis corrosi concussus vehementer, multis adhibitis praesidiis levare non posset, amicorum consilio, intra dentis cavum indidisse *Philonium Persicum*: Eo admoto, stupidum veluti, sequuta auditus gravitate, extinctum esse. Hinc *Sennertus, Heurnius*, aliique summi Viri, serio admonent, ne ad Narcoticorum usurpationem, nisi summa urgente necessitate, deveniatur. Plura ex aliis odontalgicis detrimenta adduci hic possent; sed supervacuum hoc videri queat methodo nostra utentibus. Quæ non solum omnium tutissime, verum etiam citissime, dolorem aufert, adeo ut paucissima, etiam optima, remedia cum ea in contentionem venire queant. Laudet sane *Dekkerus Exercitat. Pract. p. 115.* *Pyrethri radicem masticatam*, quo in momento nonnunquam agros esse curatos meminit; novimus tamen exemplo dolorem inde non curatum, sed auctum: (XX) Affirmant alii cum *Mart. Rulando Curat. Empyric. Cent. II. curat. 3.*, oleum *Camphoræ* certo domare, & abolere omnem dolorem; nos eo multum exacerbatum doloris exemplum apud *Thonerum L. II. Obs. 6. de Dolore Dent. legimus.* Extollant porro *Olei caryophyllorum*, similiumque virtutes; nos non tantum frustra usurpatorum meminimus, sed & credere dentes corrodere, discimus ex *Encheir. med. Primerosii.* Quin, & quævis externa, ut sint nobilissima, minime fallacem medelam adferre dentibus nequire, ratio suadet. Nempe, quod non æque commode acres mordentesq; humores corrigere, ob profundius nonnunquam situm dolorem, valeant, & ciborum etiam, fluentisq; continuo salivæ, miscela vires imminuantur. Celerioris alioquin certæque curationis laudes tribuunt nonnulli Scriptores etiam E-

meti-

(ΦΦ) cui add. *Ephem. N. G. Dec. I. A. 3. Obs. 21.* (XX) vide *Forestum L. XIV, Obs. 3.*

eticis : hinc gravissimos dolores dentium, simulac evomuit aliquis
 tolli, Crato ait, (ψψ) & ex masticato Tabaco indeque exorto vomitu dolo-
 rem sibi met evanuisse scribit Riverius Cent. IV. obs. 31. Verum rari
 sunt usus in dentium dolore remedia adeo inaccepta,
 neque omnibus, cum primis uterum gerentibus, ea propinare li-
 cet. Adeo nullum est Pharmacum, sive interne, sive externe u-
 turpandum, quod vel omnibus æque conducatur, vel peculiaribus
 non stipatum sit incommodis : imo dixerimus etiam, quod præ-
 sentissimum afferat dolori remedium. Cujus potissimum ratione
 impulsus Veteres, præter Venæsectionem in aure, etiam Antitrangi,
 nec non arteriæ in maxilla inferiore prope angulum mentis, (ωω) ustio-
 nem invenerunt. Et venarum quidem prope aurem apertio, li-
 cet antiquissima sit, & jam tum Hippocrati cognita, tamen à Galeno
 Comment. ad L. VI. Epid. inutilis fuit habita, atque, eodem teste,
 ab ullo perito Medico nunquam tentata. Vasorum autem sangui-
 ferorum in Antitrango vel ustionem, vel resectionem, primus re-
 tulit Joa. Riolanus Antropogr. L. IV. c. 5. quippe qui arteriæ ramo hic
 loci resecto, miraculi instar sedatam vidit odontalgiam, propter commea-
 um serosi & acris humoris interceptum : Dicitq; fuisse quendam Parisiis,
 qui ex hac sola operatione magnum quæstum fecit. Ex recentioribus pau-
 ci sunt, qui hujus vel meminerint, nedum in usum eam deduxerint,
 D. Spigelium forte, paucissimosque alios, si excipias; quem sc:
 Sclopomachærio candente eam antheleicis partem, quæ superio-
 rem tragi immediate contingit, felicissimo semper successu inci-
 disse, legimus: Vid. plura apud. Scultet. armam. Chirurg. Obs. 25. 28.
 & Dec. II. A. 1. Miscell. Cur. Obs. 27. Nuperrime etiam Cl. Nuckius Ex-
 perim. Chirurg. 18. Instrumento ejusmodi chirurgico dolorem hunc
 momento citius & quasi incantamento tolli posse, asserit. Quæ omnia
 methodi nostræ præstantiam mire confirmant, ustionem illam
 jucunditate longe superantem. Quis enim tantum ab ustione do-
 lorem non reformidet, & stigmate quasi quodã se notari patiatur?

Ultimo

(ψψ) epist. 182. Vid. quoque Höferi Hercul. Med. L, 1, c. 11. p. 85. (ωω)
 Vid. Riolanus Ench. Anat. L, IV. c. 8.

Ultimo restant quoque Amuleta , quorum insignem numerum *Wolffius in Scrutinio Amuletorum* collegit, & Transplantationes magneticae, ita dictae, quas *Paracelsus, Helmontius, & alii*, in Medicinam usum traduxerunt. Enimvero & his similiter acceptior est nostra medendi ratio, quod gingivarum cruento sanguine atque ab acerbissimis punctationibus sanguinolenta festuca prorsus non sit opus: ut taceamus dubiam & Amuletorum & Transplantationum efficaciam. Nemo enim, cum doloris vehementiae mature nonnunquam est occurrendum, dubio sese facillimum committet medicamento. Sic exemplum icteri, transplantatione curandi, *Vitus Riedlinus Lin. Med. A. 1699. m. Dec. Lin. 5.* recenset, quem ob effectus tarditatem mors finivit. Adeo nullum hactenus notum est remedium, quod omnes optimi medicaminis conditiones aequae explet, ut tangendi nostra methodus. Tutissimum enim pariter, ac praesentissimum levamen, sine omni dolore, affert, adeo ut puerulis etiam sit maxime accommodata. Dein omni etiam dolorum generi medetur, nisi fortean sint odontalgiae insanabiles, cujus exemplum *Horstius* habet *Oper. T. II. Obs. 33. p. 98.* Et, si causa continens ejus naturae sit, ut chirurgi manum necessario exigat, v. gr. si caro quaedam sub radice dentis luxuriet, quod uxori Nobiliss. Dn. Praesidis aliquando contigit. In aliis, ut causa videatur pectinax & continua, indeque subinde dolor recrudescat; tamen facillima encheiresi, remedioque, quod nulli non homini ubique in promptu & ad manus est, omni temporis momento idem rursus abigitur. Non potest igitur satis laudari divina benignitas, quae tam benefico auxilio humano prospexit generi. Cui soli etiam nosmet omnem tribuimus Gloriam, Gratesque perennes,

